BREVE

DIRECTORIVM AD CONFESSARII Et confitentis munus rectè obeundum.

M. IOAN. POLANCÓ Theologo Societatis IESV *authore.*

LVGDVNI,

Apud Benedictum Rigaudum.

1586.

AD LECTOREM.

INter cætera pietatis officia, in quibus Societas Ieſu pro data ſibi à diuina liberalitate gratiæ menſura, verſari ſolet, illud ſanè audiendarum cõfeſſionum, quod ad iuuandum hominum ſalutem imprimis eſt neceſſarium, frequentiſſimè obire conſueuit, Cum igitur viſum eſſet expedire, vt preſbyteri huius Societatis diuerſiſſimis orbis regionibus diſiuncti, vnam eandemque rationẽ

in hoc miniſterio gerendo ſequerētur, quēadmodum vno atque eodē ſpiritu ad promouendam hominum ſalutem ducuntur, datum fuit mihi negotium à R. P. noſtro Præpoſito, vt quàm aptiſsimo ordine poſſem, in compendium ea redigi curarem, quæ partim lectione, partim, obſeruatione, crebríſque tū meis, tum aliorum experimētis vtilia eſſe & confeſſariis & cōfitētibus comperiſſem. Vt eſſet omnibus ſacerdotibus noſtræ ſocietatis vna propoſita regula, ad quam præcipuè quæ ad hanc functionem pertinēt, dirigeremus

ſe

ſeruantes eam vnionem in illa exequenda, quam omnibus in rebus tenere propter Chriſti obſequiū ante omnia expetimus. Verum cùm plurimis exēplaribus egeremus, quæ manu exarari vix etiā lōgiſſimo tēpore potuiſſent, ſtatueramus Typographorum opera vti & omnia quæ excuderentur volumina recipere, vt ea inter noſtros duntaxat diſtribueremus: Ac ita quidem feciſſemus, niſi Reuerendiſſimus Archītus ſummi Pōtificis in alma Vrbe Vicarius (qui vnà cum Magiſtro Sacri palatii de libris, qui

Romæ imprimuntur, cenſuram ferre ſolet) nos, cum hunc tractatum vidit, ad euulgandum illum, & cum aliis etiam extra Societatē cōmunicādum fuiſſet hortatus. Qui ſperare ſe aiebat multos & confeſſarios & confitentes fructum non mediocrem ex illo eſſe capturos. Nos verò qui labores ōnes noſtros ac nos ipſos publicæ animarum vtilitati ad Dei gloriam conſecrauimus, vt aſpernari non debuimus iudicium huius ſapientiſſimi præſulis, ita hac in parte eius ſancto deſiderio repugnare nullo modo

auſi ſumus. Quare permiſimus, vt libellus hic in lucem prodiret. Precamur autem inexhauſtam Dei miſericordiam vt tam confeſſarios ipſos, quam pœnitentes per pœnitentiam verã à peccatis purgatos ad felicisſimum illud regnũ in quod nihil intrat coinquinatũ perducere dignetur, Amen.

* * *

DE SVBSTANTIA, fine & efficienti cauſa Sacramenti pœnitentiæ.

POEnitẽtia, *virtus eſt & Sacramẽtũ, iuxta doctorum ſententiam, Virtus quidẽ eſt qua dolemus, vt oportet, de peccatis præteritis cum propoſito ea in futurũ euitãdi quod breuiter Ambroſius:* Ambr. *Pœnitentia eſt præterita mala plã gere & plangenda iterum non committere. Vt autem eſt Pœnitentia Sacramentũ (id eſt, ex Auguſtino & ſancto Thoma, ſacræ rei ſignum* Aug. Thom. *puta remiſſionis peccatorum) duplices actus includit nimirum peccatoris cor receſſiſſe à peccato oſtendẽtes, & ſacerdotis opus Dei in remiſſionẽ peccatorum ſignificãtes.*

Sed rem magis explicando ex Concilio Florentino (cui conſonat Tridentinum & Doctores) huius ſacramẽti quaſi materia ſũt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguntur partes: Concil. Florent. in doctr. de Sacramen. Trident. 3. ca. ſeſſ. 14. de Sacra pœn. Eadem ſeſſ. c. 4.

Prima eſt, cordis contritio, qua pœnitẽs deteſtatur, & dolet de peccatis commiſſis, cum propoſito amplius non peccandi.

Secunda eſt, oris confeſſio, qua omnia peccata, quorũ memoriã habet, Sacerdoti ſuo integrè cõfitetur.

Tertia eſt, operis ſatisfactio, qua pro peccatis ſecundum arbitrium ſacerdotis ſatisfacit, quæ quidẽ præcipuè fit per ieiunium, orationẽ & eleemoſynam.

Forma huius Sacramenti ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cùm dicit: Ego te abſoluo. *omnia autẽ alia ſunt ad ſolennitatem, quæ tamẽ nõ ſunt prætermit-*

tenda.

Finis vero, res & effectus huius Sacramenti, quantum ad huius vim & inſtitutionem ſpectat, eſt ab ſolui à peccatis & reconciliari Deo in eius gratiam redeundo, vnde ſequitur liberatio à pœnis inferni, & in iis qui deuote confitentur pax & ſerenitas conſcientiæ, cum magna ſpiritus conſolatione & augmento donorum Dei.

Cauſa efficiens eſt primaria huius Sacramẽti, licet Deus ſit Chriſti meritum intuens, tamen vt ſecundaria & inſtrumentalis eſt miniſter huius Sacramenti, qui ſacerdos eſſe debet, habens authoritatem ab ſoluendi ordinariam, vel ex delegatione ſuperioris. Et de hoc miniſtro dirigendo ſermo nobis in præſentia futurus eſt. Sed vt in artificialibus artificis eſſe ſolet, & quæ ad ſuam perſonam ſpectant curare, &

ar

artis materiam diſponere, & in eã dẽ diſpoſitã formã ĩducere, & ad finẽ animo propoſitũ, totum opus aptare: ſic huius Sacramenti miniſtro (qui cõfeſſarius eſt) vt ſuo perfũgatur officio, quatuor erunt curanda.

Primũ pertinet ad ipſi' perſonã, vt apta ſit ad hoc munus obeũdum.

Secũdum ad ſacramenti materiam, ſcilicet actus confitentis, vt is à confeſſario adiutus circa contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ſuum officium faciat.

Tertiũ ad formam huius ſacramenti vt rectè atque ordine abſolutio impendatur.

Quartũ ad finẽ, vt ſcilicet pœnitẽs nõ ſolũ per peccatorũ veniã, Deo reconcilietur, verũ etiã emendationẽ vitæ, pacem, conſolationem ſpiritualem referat, & ad gratiæ profectũ ſe diſponat, & de his quatuor totidem capitibus agendum erit.

Hocce tuo nũquam labatur pectore nomen,
Quòd decus eſt diuũ, quódque ſalus hominũ.

CAPVT

CAPVT PRIMVM,

DE CONFESSARII cura circa perſonam ſuam, ac primo de ſcientia.

ARTICVLVS I.

QVOD ad confeſſarii perſonam attinet, vt recte & ſecure ſuo fungatur officio, quinque (vt fere omnes cōſentiunt) ei neceſſaria ſunt: ſcilicet, ſcientia, Poteſtas, Bonitas, Prudentia, Secretū. Ex quibus tamen, quædā ad ipſā Sacramenti huius admini-

niſtrationem ſunt neceſſaria, quædam vt in culpatè ab ipſo confeſſario adminiſtrentur, quædam vt decorè, & cũ fructu magno animarum adminiſtrentur.

Ac primo quidem loco ſcientia neceſſaria eſt eatenus, vt a non peccatis, peccata mortalia in communi vel ex genere, à venialibus diſcernat. Ex genere ſũt mortalia, quæ cõtra charitatem Dei, & proximi admittuntur, quòd intelligetur videndo, an ſint contra præcepta iuſtitiæ, vel religionis, contra votum, vel conſcientiam, quod accidit iis, qui id, quod reputant mortale (forte non vere) nihil ominus faciunt. Sciat etiam oportet generaliter quæ mala eſſe ſatis apparet: vt ſeptem peccata capitalia, & ſpecies eorum, quæ ſtatim annexum malum oſten-

dun

dunt ex ſeipſis. Caueat autem facile prononciare aliquid eſſe mortale quod certo neſciat: in dubiis, inclinet potius ad ſecuriorem partem in difficilioribus nouerit dubitare: vt quod per ſe non poteſt: alios conſulendo reſoluat. interim ſi res fuerit talis vt niſi de ea conſtiterit dari nequeat abſolutio differanda erit decenter, admonito vt redeat, pœnitente.

Debet etiam ſcire circonſtantias peccatorum, præcipuè eas quæ mutant ſpeciem actus, & ex quibus poteſt reddi peccatum mortale, vt ſi tenetur pœnitens ad reſtitutionē, ſi vult perſeuerare in peccato, ſi incidit in caſus reſeruatos, ſi ineſt excōmunicatione. Et præcipuè eas excōmunicationes ſcire, debet quib⁹ ipſe non poteſt abſoluere. De

aliis ſuſpēſionis,& interdicti, & de nota irregularitatis,licet non ſit perinde neceſſaria aliquatenus certè curanda eſt cognitio. Sciat etiam in quibus caſibus ſit iteranda confeſsio.

Primo,ſcilicet, cùm in pœnitente deficit propoſitum abſtinendi à peccato.

Secundò, cum ex intentione aliquod peccatum omiſſum eſt in confesſione.

Tertiò,cùm confeſſarium nō habuiſſe poteſtatem abſoluendi conſtat: quod accideret, ſi non eſſe ſacerdotē, vel non habuiſſe iuriſdictionē, vel certe nō eius vſū,propter excōmunicationem publicatam, vel ſuſpenſionen, conſtaret.

Quartò,cùm conſtat, mentis compotem non fuiſſe confeſſarium, vel noluiſſe abſoluere.

Quin

Quintò, ſi omnino ignorans fuit ſacerdos, adeo vt qua forma ad abſoluendū vti deberet, neſciret, vel ſermonem pœnitentis non intellexit.

Sextò, ſi pœnitens impedimentum habuit, vt excommunicationis. Multi addunt.

Septimum, id eſt, ob pœnitētiam ex cōtemptu, vel nimia negligentia omiſſā, cuius pœnitens oblitus eſt: Propter hoc tamen vltimum iterare potius, ſecuritatis, quàm neceſsitatis eſt.

Scire etiā tenetur, quouſque ſe extendat poteſtas ei conceſſa. Qui autem non ex obedientia, ſed ex ſua voluntate ſe offert ad audiendas confeſsiones, vbi alij præſertim idonei non deſunt, inſtructior ſcientia eſſe debet.

Qui autem dubitat, an ſit ido-

neus, ſi ei imponitur à ſuperiore, intrepidè obediat.

ARTICVLVS II.

De Poteſtate confeſſarij.

PRAETER ſcientiã, confeſſario neceſſaria eſt triplex poteſtas: prima ordinis vt ſit Sacerdos: ſecunda iuriſdictionis, ordinaria vel delegata, vt ſcilicet facultas ab eo, qui poteſt, ei concedatur. Qui enim à reſeruatis ſibi peccatis abſolueret, ſcienter, vel ignorantia iuris craſſa, grauiter peccaret, & cui hoc accideret, deberet obtenta facultate abſoluendi, & vocato pœnitente, (ſi fieri commodè poſſet) quaſi volens de aliis interrogare, & certior fieri, eum iterum abſoluere, ſi non poteſt cum eo loqui, vel ſine ſcandalo mone

monere, CHRISTO cõmittat. In articulo tamen mortis naturalis vel illatæ, vt in his, qui morti adiudicati ſunt, de omnibus excommunicationibus, & peccatis poteſt quiuis Sacerdos abſoluere. Tertia poteſtas eſt quo ad vſum, ne ſcilicet ſit excommunicatus, ſuſpenſus, vel irregularis. De excommunicatione autem, ſuſpenſione, & irregularitate, ac etiam interdicto, alibi plura.

ARTICVLVS III.

De Bonitate confeſſarij.

EST etiam neceſſaria confeſſario bonitas. Qui enim in peccato mortali audiret cõfeſsiones, mortaliter peccaret. Vice verſa, quò ipſe melior, & in omnibus virtutibus,

præcipuè in charitate fraterna, & zelo animarum eminentior fuerit, eò aptius erit inſtrumentum diuinæ bonitatis, vt per ipſum dignetur pœnitenti plenius gratiæ, ac virtutum incrementum præſtare. Ad bonitatē pertinet, vt ſit compoſitus exterius, & interius, qui confeſsiones audit. Exterius quidem vt nihil videatur in vultu, & geſtibus, vel motibus corporis, vel etiam in veſtitu, nec in voce audiatur, quod non deceat virum maturum, & qui meminit ſe locum Dei tenere. Interius verò vt conſiderando cuius vices gerat, tanquam in eius oculis cum reuerentia, & timore ſancto hoc officium peragat, & humiliter de ſe ſentiens, in corde ſuo confitentes ſibi præferat, ac ſe meliores exiſtimet.

ARTICVLVS IIII.

De prudentia confeſſarij.

PRaeterea prudentem eſſe oportet, tum erga pœnitenté, in eius vulneribus medici more perſcrutandis, ac medicina adhibenda (de quo inferius) tum erga ſeipſum, cautè agendo in iis interrogandis, quæ poſſent in tentationé adducere incautos: verbis etiam honeſtis vtatur, & vti doceat: Satis enim eſt intelligi id quod dicitur. Quòd attinet ad aſpectum, excludendus eſt vtrinque, vt nec qui confitetur faciem confeſſarij, nec confeſſarius videat confitentis, præcipue ſi mulieres ſunt: imò ad latus ſunt conſtituendi, & ſi nihil fuerit intermedium, quod aſpectum prohibeat, aurem eiſ-

dem præbendo, certè manu ab eodem latere maxillæ appoſita, faciei aſpectus excludi poterit. Mulieres verò non niſi in publico audire, & breuiter quantum fieri poteſt, & res patitur, eas expedire conuenit. Frequenter confitentibus certũ tempus conſtitui debet, extra quod non audiantur: & cum eiſdem potius ſeueri, quàm blandi ſint confeſſarij, nec longis prædicationibus vtantur. Et quamuis eſt prudentiæ reſolutionem eorum, de quibus dubitat confeſſarius, differre, donec rem melius expenderit: tamen eos, qui parati ſunt facere quod debent, interdum poſſet abſoluere. Si caſus occurreret, de quo conſtat, quod variè ſentiũt doctores inſignes, alij ſcilicet quod ſit peccatum mortale, alij cõtrà, & pœnitens

adhæ

adhæret alicuius eorum opinioni periculoſiori, tutior quidem via ei ſuadenda, & periculi terror incutiendus eſt: ſed tamen nō poteſt ei negari abſolutio, ab eo qui ordinarius eſt: qui tamen non eſt ordinarius, ſi ſentit eſſe mortale, ſequi poteſt ſuum iudicium, & non abſoluere: videat ergo quid expediat. Quod ſi nō innitatur rationi validę, nec claro authori pœnitens, & dubium ſit an peccatũ hoc ſit, vel illud, omnino debet abſtinere velle. Si non de peccato agitur, ſed an hoc faciēdum nec ne, puta pœna ſubeũda, vel reſtitutio facienda, &c. benignior in dubiis pars eligēda, iuxta illud cap. de tranſact. in his ſuper quibus ius non inuenitur expreſſum procedas æquitate ſeruata, ſemper in humaniorem partē declinando, ſe-

cundum quòd perſonas, loca, & tempora videris poſtulare. Eſt etiam prudētiæ, cùm omnes audiri nequeant, eos libentius & prius audire, qui magis indigēt, vt ſunt qui rarius confitentur, & quorum ſpiritualis profectus, redundat ad maiorē Dei gloriam, & commune bonum.

ARTICVLVS V.

De Secreto vel Sigillo conſeſſarij.

DEMVM cōfeſſarius debet eſſe ſecretus, vt nullo præcepto, etiam Summi Pontificis, manifeſtet, quæ in confeſsione audiuit, & poteſt dicere, & iurare ſe neſcire, quia neſcit vt homini ſubiectus, licet magnum aliquod malum immineat,

neat, non reuelando: cui tamen malo prouidere par eſt, quo ad eius fieri poteſt, non prodendo confitentẽ vllo modo, nec odioſam faciendo confeſſionem. De licẽtia tamen confitẽtis, & citra ſcandalum, poſſunt reuelari audita, ſed non debẽt, niſi prodeſſe poſsint. Qui interrogatus, an abſoluerit aliquem, dicit ſe non abſoluiſſe, quia ex multis cauſis hoc potuit accidere, nõ eſt quidem ille reuelator, ſed malè diceret: potius dictum oportuit, ſe feciſſe quod debuit, immò ſi ex conſultatione cõfeſſarij, vel etiam peccati proprij confeſſione, poſſet innoteſcere peccatum alicuius in confeſſione auditum (quod rarò admodum poſſet accidere) potius differri debet: fortior enim eſt tũc obligatio ſigilli, quàm confeſſionis

faciendæ. Caueat etiam, ne propter vllum peccati genus, minus benignam faciem, quàmprius, oſtendat pœnitenti. Et hæc de perſona confeſſarij dicta ſint.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM, DE CVRA VEL INDVſtria confeſſarij circa actus pœnitentis.

ARTICVLVS I.

SECVNDA cōfeſſarij cura eſſe debet, circa pœnitentē iuuandū ad actus ſuos, ſcilicet contritionis, confeſſionis, & ſatisfactionis rectè peragendos. His autem qui rarius, & non bene confitentur, confeſſarij charitas, induſtria, & diligentia eſt magis neceſſaria. Vt quoad eius fieri poſſit, pœnitentium defectus ſupplendo, eos ad huius Sacramenti finē conſequendum

dum diſponat. Quia verò cùm huiuſmodi, hæc cura ſecunda confeſſarij, de qua agimus, magis exercetur, his accommodato ſermone, de ea plenius agetur.

ARTICVLVS II.

De his quæ præmittuntur confeſſioni.

PRIMVM, ſacerdoti paranti ſe ad audiendas cõfeſsiones, renouandum eſt deſiderium ſalutis animarum, & diuini honoris, per orationẽ: qua (licet breuiter) petet à Deo gratiam pœnitentibus, vt ad ipſum verè per confeſsionem redeant, ac Sacramenti finẽ conſequantur, & ſibi, vt ſuo munere rectè fungatur: & ne confeſſarij negligentia impediat vim, & efficaciam ſanguinis Chriſti, & diuinæ liberalitatis influxũ in pœniten

nitentes,quin potius vt ſuppleat ſumma bonitas ipſius,& potentia, vilis inſtrumenti defectus. In ipſo etiam cõfeſsionis decurſu, exerceri modo eodem charitas poteſt, & pœnitens ſemper vt imago Dei, reparata Chriſti ſanguine, & eo perfuſa, oculis mentis obiiciatur.

Suſcepto pœnitente (quem ſubditũ ſibi confeſſarius cognoſcat oportet) curandũ eſt, vt decenter ſe habeat, vtroque genu flexo, & capite nudo (ſi poteſt) facie verò non ad ſacerdotẽ, vt dictũ eſt, ſed ad latus verſa. Et ſi ſua ſponte non faceret, blandè monẽdus eſſet, vt meminerit, ſe non coram homine peccatore, ſed corã Deo altiſsimo conſtitutum eſſe, vt agnoſcẽdo offenſas humiliter veniam poſtulet. Proinde iuxta ſanctam confitẽtium

conſuetudinem genua flectat, & caput aperiat. Doceat, præterea (ſi tam rudis eſt pœnitens, vt id per ſe facere neſciat) ſigno crucis ſe munire, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: & confeſſionem generalem, vſque ad illa verba: *Mea maxima culpa*, ſimul cum eo dicat.

Si neſcit ſtatum confitentis, & conditionem & officium, petat breuiter, vt conuenienter ex propriis cum eo procedat. Refert enim intelligere ſi coniugatus, ſi in ſacris, ſi beneficium eccleſiaſticum habens, ſi literatus, & huiuſmodi.

Petat de tempore, à quo non eſt confeſſus, nec cõmunicãuit. Ad quod omnes, qui attingunt diſcretionis ætatẽ tenentur, certè ſemel in anno, circa feſtum Reſurrectionis.

Inter

Interroget (ſi hominẽ in hac parte non nouit) an fecerit pœnitentiam iniunctam, & an conſcientiæ ſuæ ſatisfecerit, omnia dicendo quæ memoriæ occurrerunt peccata in præteritis confeſſionibus, vt videatur, an iteranda ſit confeſſio. Quòd ſi videretur iteranda, hortetur eum, vt ſeparet, & tempus ſumat ad omnia confitẽda: vel ſi de morte timeatur, aut nõ apparet facturus, ſi inde receſſerit, hortetur, vt tunc dicat omnia, etiam quæ in aliis confeſſionibus dixit (poſtquam aliquid omiſit ſcienter) quantũ recordari poterit, quia aliæ omnes inutiles fuerunt.

Petat an diſcuſſerit, conſcientiam ſuam ad hãc confeſſionem inſtituendam, ſi dicat ſe non diſcuſſiſſe, & veriſimile ſit quod poſt redibit paratior, dimittendus

dus eſt, vt ſe diſcutiat, præfixo tempore quo redeat. Si mors, vel phrenesis immineret, vel non ſit veriſimile, quod redibit ſemel dimiſſus, vel ſi dicat aliquo modo (licet obiter ſatis) ſe diſcuſsiſſe ſuam conſcientiam, monendus eſt, vt in poſterum diligentius ſe præparet, & vt quod recordatur, ſincerè dicat, cum omni ea humilitate, & diſplicentia peccatorum, qua poteſt, vt qui ab offenſa Maieſtate Dei, veniam per confeſsionem ſit impetraturus.

Petat an incurrit excommunicationem, & ab ea, ſi incurrit, abſoluat, ſiquidem poteſt: vel ſi non poteſt, remittat ad ſuperiorem, vel ipſe obtinere ab eo facultatem abſoluendi curet. Præſtat tamen ſi remittendus eſt, de aliis, quæ reſeruata eſſe poſſunt,

prius interrogare, vt ſimul ad omnia facultas obtineatur: ſic etiam (ſi tēpus abundè non ſuppetat) interrogari in initio expedit pœnitentem de his, quæ impediunt ne poſsit abſolui: vt, an ſit in aliquo peccato, quod non ſit paratus relinquere, qualis eſt vſura, cōcubinatus, odia, vel alia huiuſmodi, & de clericis, an habeant incōparabilia, & cum qua conſcientia, & titulo, & quando non habent tonſuram, & habitum tolerabilē dimittendi ſunt, donec ferant, niſi excuſationem habeant legitimā, quæ rarò admodum haberi ſolet. Et hæc cōmodè præmittūtur, quia ſi adhibita perſuaſione parati non ſunt à peccato recedere, tēpus conteritur cū his, quod cum aliis vtilius expenderetur: ſi tamen occupationes non vrgerent, piū eſſet

hos audire, ſi fortè miſereretur Deus, eorum cor mutando in confeſſionis decurſu. Licet tamen dimittantur, non progrediendo in confeſsione, conſilio bono iuuandi ſunt, vt per bona opera ſe diſponát ad gratiã accipiendam, & peccata euitent, &c. His ergo præmiſsis vt oportere iudicabit, confeſſarius dicat pœnitenti, vt quæ cogitauit, & in memoria habet dicat, & quamuis ille malit interrogari, nihilominus exhortandus eſt, vt dicat prius quod meminit: iuuat enim id, licet inordinatè, & imperfectè faciat.

ARTICVLVS II.

De interrogatione, qua ſuppletur diſcuſsio inſufficiens pœnitentis.

Quàm

QVamdiu dixerit, quiſque quod meminit, cum attentè audire oportet, & ſine interruptione, niſi fortè videretur monendus obiter (ſi erraret in eo) ne nominet perſonam aliquam, vel ne dicat ſuperflua, & ad rem non pertinẽtia, vel quid huiuſmodi, quod non impediat curſum confitẽtis, ſed potius dirigat. Poſtquam verò dixit, quod per ſe dicere potuit, ſi non videtur omnia, quæ neceſſario dicta oportuit dixiſſe, tenetur interrogare confeſſarius.

Propoſita ergo benigne ſpe miſericordiæ, curet ſacerdos pœnitentem animare, vt verè, integrè, ac liberè reſpondeat ad interrogata, quod cum pueris, & mulieribus magis eſt neceſſariũ, ne quid propter verecundiam

taceant, ſed nec dicant amplius quàm ſciunt: imò certa pro certis, dubia pro dubiis, prout ipſi meminerunt, dicant.

Tunc demum diſcurrat interrogando per pręcepta, &c. (prout in interrogatorio patebit) & quidem diligenter, & prudenter vbi opus eſt: vt quæ peccator ignorat, vel præ verecundia, vel negligentia tacet, eliciat. Et ordinatè procedere expedit, cùm vacat pœnitēti: alioqui ſi mors, vel phreneſis (vt dictum eſt) vel linguæ impedimentum timeretur, ſummus ordo eſt, non ſeruare ordinē alium, quàm quem diſcretio dictauerit: ſed fere grauiora, & quibus pœnitens videtur magis indigere, prius interrogari conuenit. Et quamuis de circunſtantiis mutantibus ſpeciem peccati, vel multum aggrauan-

grauantibus, (*Quis quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*) interrogare oporteat, duo tamen in omnibus peccatis, præcipuè in venereis ſunt cauenda. Alterum, ne ita explicite interroget, quæ communiter non ſunt nota, vt doceat pœnitentem quæ neſcit. Ideo à longe procedere oportet, & gradatim à cõmunioribus deſcendere: quæ ſi non agnoſcit pœnitens, non eſt quod de ſpeciebus interroget. Vt qui de contactu aliquo inhoneſto, interrogatus negat, non de hoc, & illo modo, vel ſpecie contactus debet interrogari. Alterum eſt, ne confeſſor parum ſobrié inueſtigans circunſtantias non neceſſarias (tales ſunt quæ non mutant ſpeciem peccati, vel in infinitum aggrauant) ſibi, & pœ-

nitenti tentationem excitet. Habita ergo ſpecie peccati in talibus progredi nõ expedit ad alias circunſtãtias, dicãt ipſi ſi volunt.

De numero peccatorũ oportet quidẽ interrogare, ſed videndum, ne ſubtiliter computando faſtidium generetur pœnitenti, ſatis enim eſt, vt plus minus ſecundum exiſtimationẽ ſuam dicat quiſque quotiens peccauit.

Plus & minus, & alio atque alio modo, interrogare oportet pro qualitate perſonæ, & quemque de his, quæ magis propria ſunt ei, animaduerſo ſtatu, & officio, & iis, quæ ex dictis ab ipſo elici poſſunt. Et quãuis non debet eſſe moleſtus, cùm aliqua dicta ſunt in eiſdem interrogãdis: ſi tamen quid non bene expreſſum, magis declarari oporteret, interroget, ſed ita vt intelligat pœni

pœnitens non idipſum, quod dixit, ſed aliquid, aliud peti quod non dixit.

Vt magis innoteſcat, & melius iuuari poſſit pœnitentis conſcientia, interrogare etiam oportet, num præueniat tentationes, aditum eis prębendo, an reſiſtat: tum de bonis inſpirationibus, num excludat, an eis obediat, & etiam bona (ſicuti & mala) expedit intelligi à confeſſario, vt ad ea conſeruanda, & augenda iuuet.

Demum interrogétur, an aliquid aliud habeant, quod grauet conſcientiam, &c. Et vt addant in fine clauſulam generalem, id eſt, de cunctis aliis vitiis & peccatis, &c. *dico meam culpam & precor, B. Virginem, &c.* vſque ad finem confeſſionis generalis.

ARTICVLVS III.

De pœnitente iuuando ad contritionem habendam.

DVM aliquis per ſe dicit peccata, vel interrogatus, (præſertim ſi huiuſmodi eſt vt propter verecundiam, vel timorem aliquid poſſit reticere) non debent aggrauari peccata, nec reprehenſionibus deterrendus eſt pœnitẽs, ſed potius compaſſione, & benignitate oſtenſa, animandus, vt cum fiducia omnia, & ſincerè dicat. At dictis iam omnibus peccatis, ſi parum de eis dolere videtur, det operam Sacerdos, vt peccator eorum grauitatem ſentiat, in genere oſtendendo, quàm graue ſit peccatum mortale, ex Dei iudiciis in

in Luciferũ, & primos parentes ob vnum peccatum ex punitione debita cuilibet peccato mortali quo perditur gratia Dei, & regnũ æternæ beatitudinis, quo filij Dei efficiuntur ſerui dæmonis, & ad nunquam finiendos inferni cruciatus damnantur, ſi in eo ſine pœnitẽtia decedãt. Oſtendetur etiã vulneris grauitas, ex remedij difficultate: quia ex ſanguine CHRISTI filij DEI, & tormentis, & demum ex morte acerbiſſima, medicina ad id ſanandum conficidebuit. Si qui ad amorem ſunt faciliores, ex hoc vltimo, & beneficiis, & bonitate Dei, & ſua ingratitudine, magis compungi poterũt. Deinde deſcendẽdo ad aliqua grauiora, ex his quæ dicta ſunt & ad ea quæ magis videtur pœnitentes propenſi, exaggeranda, & aggra-

uanda ſunt, vt magis ea deteſtentur: terrorem etiã vindictæ Dei, niſi abſtineant, incutere aliquando conuenit. Moneantur certè, quòd dolor de peccatis mortalibus, ſuper omnes dolores internos eſſe debet, & vt doleat quòd non habeat veram illam contritionem, quam deberet.

Reprehenſio etiã cum ingeniis agreſtioribus durior, ne contemnant, eſt adhibenda: Sapientiores, & in dignitate eminentiores, blãdè & cum dexteritate ſunt reprehendendi.

Quantum autem ſit opus his vti, diſcretio, & pręcipue vnctio ſuperna docebit, ſed vtcunque curet confeſſarius ex zelo gloriæ Dei, & ſalutis animarum, partem bonam pœnitentiæ ferre, vt ſentiens qui confitetur quàm ei aliena peccata ex charitatis

affectu doleant, etiam ipſe de propriis doleat.

Demũ petat:(niſi ſatis appareret) an doleat de omnib⁹, & propoſitum habeat vitam omnem emendandi, & abſtinẽdi ab omnibus peccatis pro virili, & ſatiſfaciẽdi pro cõmiſsis, vt oportet. Si oſtẽditſe non paratum ad relinquendum ſtatum peccati, vt concubinã, ſeu artem illicitam, vel ad ſatisfaciẽdũ vt in vſuris, & aliis, quę reſtitutionẽ exigunt, diligenter quidẽ conetur, animã proximi ſui lucrifacere perſuadendo, ſed ſi omnino non poſſit, ne abſoluat, ſed hortetur (vt dictum eſt ſuperius) ad bona agenda, & mala vitanda: & quicquid poteſt ei prodeſſe, vt diſponat ſe, ad gratiã Dei, & declaret quãto in periculo ſit, & quòd non eſt abſolutus.

Eos

Eos, qui propoſitum habent relinquendi peccata, conſo'ari oportet: propoſita ſpe veniæ, & quod Dei miſericordia, & Chriſti ſanguis effuſus ſupplebũt defectum diſcuſſionis, & contritionis, & ſi qui alij acciderunt in confeſsione: dummodo ſincerè, & integrè dixerit, quicquid in memoria habuit. qui autem eſſent deiecti nimis ſenſu peccatorum, vel ſcrupulis obnoxij, diligentius erigendi, exemplis diuinæ pietatis, & animandi, & pacificandi ſunt: & ſi opus eſt, recipiat ad ſe confeſſarius, quòd Deo reſpondebit pro ipſis: & peccata interdũ extenuare (quan tum licet) cum huiuſmodi neceſſe eſt.

ARTICVLVS IIII.

Quomodo in ſatisfactione pœnitens iuuetur.

His

HIS tranſactis, ſi qua reſtitutione damni, rei, vel famę, vel bonorum animæ opus eſt, ſignificetur pœnitenti: licet tamen dicat ſe velle reſtituere, vel facere quod debet, ſi probabiliter timet cõfeſſarius non expleturum, inſinuare poteſt, quòd commutationes, vel cõpoſitiones prodeſſe poſſunt, & quãuis ſimpliciter abſoluat, proteſtetur tamen, quòd ſi non reſtituat, vel faciat, quod debet, peribit ei fructus cofeſsionis. Promiſsio verò ſpecialis, vel iuramẽtum, ab huiuſmodi, qui parum diſpoſiti videntur, exigi non debet, niſi in caſibus à iure ordinatis, de quibus infrà.

Poſtea iniungatur, ante abſolutionem, ſacramentalis ſatisfactio, vel pœnitẽtia. Et eſt videndum

dum, ne in præiudicium tertij ſit: vt ſi ſeruo peregrinatio, vel ieiunium magnũ iniungeretur. Nec etiã pro occulto peccato, manifeſta pœnitentia dari debet, ex qua ſuſpicionem illius veniri poſsit.

Quod attinet ad magnitudinem ſatisfactionis, præſtat errare minorem æquo, quàm maiorem imponendo: licet re vera idem opus in ſacramentali pœnitentia iniunctũ, efficacius ſit, ob clauium virtutẽ, quàm ſi voluntariè fieret: imo ea non tam quantitati, aut qualitati criminis (cuius tamen eſt habenda ratio) quàm perſonæ debet cõgruere. Nam diſpoſitis ad maiorem pœnitentiam admittendam, maior poteſt iniungi: infirmis, qui vel non admittunt, vel certè videntur nõ expleturi grauiorem pœnitentiam, eam imponat, quam
execu

executuri videbuntur. Concedat etiam poſſè redimere, vt ieiunia eleemoſynis. Quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, vt ſi dicat hoc facies, vel ſi malueris, illud. Demum potius vnum *Pater*, &c. vel *Aue*, &c. imponat, quàm recedere ſinat afflictum vel deſperatum pœnitentem, ob pœnitentiæ grauitatem. Quando tamen exigua iniungetur pœnitentia, indicari poſſet, quanto maiorem mererentur: ſiquidem ſeptennis pro quouis mortali in vſu erat. 22. quæſtio. 1. Si tamen timeretur nimia deiectio, vel diffidentia, non expedit hoc dicere, at charitatis erit, humaniori adhortatione, ſuadere voluntariam ſatisfactionem, ſignificando quòd in Purgatorio, aut in hoc mundo, quod reliquum

eſt pœnæ, luere oportebit. Vtcunque hoc ſit, hortetur, vt in gratia Dei pœnitentiam abſoluere curet.

Feratur autem intentio iniungentis pœnitentiam, vel ſatisfactionem, ad extirpationē vitiorum: vnde, contraria ſi admittantur, maximè conueniũt, vt eleemoſyna contra auaritiam, ieiunium contra luxuriam, audire verbum Dei contra negligentiam in eo audiendo, oratio ad gratias impetrandas, vt ſeptem *Pater, & Aue*, ad ſeptem dona & virtutes, contra ſeptem peccata, quinq; ad reformationem quinque ſenſuum, tres ad reformationem trium potentiarum, vel vt bene ſe habeat ad Deum, proximum, & ſeipſum. Confert etiam pro pœnitētia aliquando imponere euitationē aliquarum

occa

occaſionum peccati, & præciſionem cauſarum eius: vt allocutionem huius, ingreſſum in domũ illius, &c. quædam etiam fortiſſimè, & latiſſimè patentia ex remediis, quale eſt octauo vel decimo quinto quoque die confiteri (ſi quis admittere libẽter) loco ſatisfactionis vtiliter iniungeretur, quamuis propriè non eſſet ſatisfactio. Aduertendum eſt etiã quòd iis maximè, qui recidere ſolent, iniungere pœnitentias expedit operum, quæ manent, vt elleemoſinæ. Sunt enim qui dubitant de non manẽtibus (qualis eſt oratio) an etiam poſt reſipiſcentiam valeant iis, qui in mortali exoluerunt. Hactenus de ſecunda confeſſoris cura, quæ verſatur circa materiam huius Sacramenti, id eſt, actus pœnitentis, & maximè accõmodato

ſermone illis, qui auxilio indigent maiori, vt qui rarò, & non bene confitentur.

ARTICVLVS 5.

Quomodo cum alijs, qui minori egẽt auxilio, ſe habeat confeſſarius.

At ſunt aliqui quæ ſæpius, & rectè confitentur, ac noti ſunt. His ſatis eſt audita eorum confeſſione, pœnitentiam iniungere: niſi remedium aliquod, ad aliquos defectus, aut conſolatio aut exhortatio aliqua, vel inſtructio adhibenda videatur.

Alij ſunt qui ſæpius quidem cõfitentur, ſed minus rectè, & hi ea in parte iuuandi ſunt in qua non bene procedunt. Si enim conſcientiam ſuam videntur bene diſcuſſiſſe, vel certè peccata non exprimunt, interrogatione

iuuandi ſunt, iuxta breue interrogatorium, quod ſubdetur. Si dolor deeſſe, vel propoſitum firmum abſtinendi, vel ſatisfaciendi, vel alia ad confeſſionem neceſſaria videbuntur, ex ſuperius dictis, quæ ad hæc inducunt, adhiberi, poterunt, quæ diſcretio confeſſarii iuxta perſonæ, & temporis circunſtantias adhibēda cenſuerit.

Qui rarius confitentur, ſed rectè, ac diligenter ſe diſcuſſiſſe videntur, non eſt, quod interrogationibus moleſtentur, niſi aliquid omiſiſſe, aut obſcurius dixiſſe, aut ad emendationem vitæ, vel profectum ſpiritualem quid intelligi oportere videatur: tunc enim quod ſatis ad hoc fuerit, non amplius interrogare oportet. Sic etiam qui dolorem ſufficiētē, & propo

ſitum abſtinendi a peccatis ſuis præ ſe tulerint, ea quæ confitendo ſatis aggrauauerint, non eſt quod multis, confeſſarius ad dolorem excitet, & ad deteſtationem, & euitationem eorum exhortetur: ſed potius his breuiter tactis, quaſi approbando quod meritò ipſe ſentit de ſuis peccatis (quibuſdam præcipuè grauioribus) veniæ ſpe confirmata, & ſi opus fuerit, conſolatione adhibita, ad conſilia in futurum & remedia ſe conferat. Quod ſi aliquo modo, ſed non ſufficienter deteſtari viderentur ſua peccata, nec tam firmum propoſitum abſtinendi, quam par eſſet oſtenderent, ex his quæ inferius ſequentur habita ratione perſonarum, iuuandi erunt. Iam ſequitur de abſolutione, quę huius Sacramēti forma eſt: quia tamen in

ordine executionis, præcedunt quæ ad finem Sacramenti conferunt, de his prius dicetur.

CAPVT TERTIVM de fine huius ſacramenti.

ARTICVLVS I.

TRiplex huius Sacraméti fructus eſt. Primus, reconciliari Deo, per remiſsionem peccatorum, huic coniungitur pax, & conſolatio ſpiritualis. Alter, vitæ emendatio in futurum. Tertius, augmentum gratiæ, & virtutum. Primum (qui huius Sacramenti proprius effectus, & finis eſt) aſſequitur pœ-

nitens per actus iam dictos, contritionis, confeſſionis & ſatisfactionis, adhibita abſolutione, quæ per virtutem ſãguinis Chriſti, ipſorum complet imperfectionem. Ad ſecundum & tertium diſponitur, & iuuatur plurimum per confeſſarij conſilia inſtructionem, & exhortationem: quæ tamen accommodari debent ad captum confitentis.

ARTICVLVS 2.

Quomodo iuuetur pœnitens à confeſſario ad emendationem vitæ

AD emendationem ergo vitæ curet pœnitẽtem armari contra defectus ſuos, firma voluntate, & ſæpe renouata, non offendendi Deum ac ei vere ſeruiẽdi, & prõptitudine occurrẽdi prauis cogitationibus vnde reliqua mala oriuntur. Quod

fiet, reprehendendo ſeipſum, Deum præſentem recordando, recurrendo ad Angelum cuſtodem, ad ſanctos, & præcipuè ad Chriſtum crucifixum, & matrẽ circa crucem (in quibus videbit quam teneatur reſiſtere peccatis illis, quę ſic in ſeipſo punit Chriſtus) dicendo aliquem opportunum verſiculum, aut verbum: vt *Deus in adiutorium meum intende*: *Cor mundum crea in me Deus*: *Ieſus Maria*. &c. Iuuat etiã an memoria beneficiorum Dei, & pœnarum quibus peccator ſit obnoxius, & mortis, cuius aductus hora tã eſt incerta: & iudicij Dei qui teſtis, & pars futurus eſt. Iuuat, ſi peccatum aliquod acciperet, ſtatim pœnitere, & aliquã ſibi pœnã propter id inſligere, & ſuo tempore confiteri proponere: aliqui vnum peccatum, ſuo

pondere in aliud peſſundare.Iuuat eleemoſina, bona ſocietas, & euitatio praua. Tria præcipuè fere omnibus poſſent ſalubriter proponi.

Primum eſt manè ſe totos offerre Deo cum memoria Ieſu Chriſti oblati pro nobis in cruce petendo gratiã, ne eo die nos labi ſinat, pręcipuè in ea peccata, ad quę ſumus procliuiores, dicẽdo *Pater* & *Aue* & *Credo*,&c.

Secũdum eſt aliquantũ temporis quietè ſe colligendo (quod noctu antè ſomnum opportunè fieri ſolet) examinare ſeipſum, quotidie conſiderando beneficia accepta à Deo, & mala reddita petendo veniam, & proponendo emendationem, dicendo etiam *Pater*, & *Aue*, & *Credo*, *Salue*, (& ſi placet) *Qui habitat. Pſal.*90.

Tertium crebro confiteri ſacramentaliter, quod multorum remediorum inſtar eſt, & alia pleraque complectitur. Ex his, quæ proponi debeant pœnitenti diſcretio cõfeſſarij dictabit. Quædam autem, quæ videntur magis opportuna, magis inculcãda ſunt, vt in memoria retineantur. Et ſi promptitudo voluntatis ad conſilium capiendum in aliquo cerneretur, ſed obliuio timeretur, dici poſſet, vt ſcriberet, vel rediret tempore magis vacuo, vt id dictarum acciperet.

Simplicioribus, pauca, & faciliora ad intelligendum, retinendum, & exercendum, proponantur. Vt manè, ter dicere *Pater*, & *Aue*. contra malas cogitationes, verba & opera, & ſemel Symbolũ Apoſtolorũ *Credo*. Quod ſi neſciũt, reprehẽdẽdi ſũt

totidem aut plura, gratias agendo de beneficiis, & petendo veniam, & cuſtodiam, propoſita emendatione. Et monendi ſunt ne in corde conſentiant malis cogitationibus, & etiam vt crebro confiteantur.

Quia tamen ferè accidit, vt peccata multa vnam, vel certè paucas habeant radices, diligenter ex effectibus obſeruet eas confeſſarius, & ſecurim admoueat propriorum remediorum (de quibus infrà) & excitet maximè pœnitentem ad conflictum cũ vno, vel duobus defectibus, (ex quibus ferè alij ducunt originem) per renouationem propoſiti, & examen particulare quotidianum ad eum applicatum, & alia remedia, quæ magno, & perſeuerãti animo ſũt exercẽda. & exhortandi, vt diſcant noctu

Contra recidiuum, narrat Gerſon Cancellarius, in ſecunda parte, tract. de remediis contra recidiuũ, hoc remedio vſum fuiſſe doctorem quendam: vt ſcilicet, quinque ad tempus iniungeret habito conſenſu. Primum, vt quandocunque accideret tale peccatum, ille cui accidit teneretur ieiunare die ſequẽti in pane, & aqua. Secundum, vt certum numerum Pſalmorum diceret. Tertium, vt aliquid ſibi charum, vel certe pecuniam daret, iuxta facultatem. Quartum, vt teneretur intra triduum poſt peccatum cõfiteri. Imminentis enim huius pœnitentiæ timor fragilem voluntatem iuuare poſſet, & à peccato retardare.

Quintum erat vt licet ſuccumbẽs tẽtationi, cõſẽtiret peccato, aliquas orationes tamẽ prius

diceret genibus flexis, ſi forte miſereretur Deus. Ille idem Doctor in grauibus, primo in lapſu tolerabilem iniungebat pœnitentiam: ſed in memoriam habitæ gratiæ aliquid leue, vt *Pater* & *Aue*, vel aliquid ſimile, quod quotidie diceret, iniungebat, ita vt poſſet reficere quouis die, quæ alio omiſiſſet.

A pueris etiam exigebat promiſſionem ſuis in manibus, vt cauerent à quibusdam, prohibẽs ſerio ne aliis fierent prima occaſio peccati, & ne tranſirent in ſpeciem grauiorem, & ſuadens ne fugeret bonos confeſſarios, piam conuerſationem, & lectionem, &c.

ARTICVLVS 3.

Quomodo iuuetur pœnitens à Confeßario ad gratiæ augmentum.

Ter

TErtius Sacramenti huius fructus ac finis eſt augmentum gratiæ & virtutum: ad quod diſponit confeſſarius inſtruendo & exhortando.

Primo ad bonum vſum gratię acceptę tuendo ſollicitè omnimodam puritatem, inſiſtendo bonis operibuspro talenti accepti ratione, & iis præcipuè quæ charitate in Deum, & proximũ commendantur: gratum etiam ſe exhibendo bonorũ omnium authori per memoriam beneficiorum, & gratiarum actionem, & laudem.

Secundo vt ſe idoneos, & quaſi vaſa capacia ad nouam gratiam percipiendam conſtituant. Rectitudine intentionis, qua omnia bona, & perfectioné ipſã ſuã, nõ propter ſe tantũ optẽt ſed ad proximorum auxi

lium

lium, & Dei honorem referant. Latitudine deſiderii vehementis continui vnici inſatiabilis efficacis ad vtendum mediis omnibus quæ ad gratiæ incrementum diſponunt. Profonditate humilitatis ſemper quod ſibi deeſt intuendo, ſibi omnino diſſidendo, & omnem amorem proprium abnegando.

Tertio, vt ea inſtrumẽta bene exerceant, quibus aquam gratiæ intellectus & affectus noſter haurire ſolet: talia ſunt lectio, auditio, verbi Dei meditatio, oratio (maximè mentalis) & vſus Sacramentorum, confeſſionis & communionis.

Quarto, fontes ipſi, vnde haurire gratiam oportet oſtendendi ſunt pœnitentibus, ac primo quidem excitanda eſt eorum deuotio ad angelos & ſanctos,

præcipuè ad matrem gratiæ Mariam: deinde exhortandi omnes ſunt, ad quærendas & implorandas orationes ſeruorum Dei qui adhuc viuunt, & vt bonorum operum ipſorum participes fieri ſtudeant.

Sed quia vberior eſt ſecundus fons Chriſti meditatoris, admonendi ſunt, vt ab eo frequentiſſimè hauriant, ipſum intuendo vt virtutum exemplar, vt qui nobis promeruit, vt qui vult & poteſt augere gratiam omnem, imo ad id inuitat, dicendo: *Perfecti eſtote, &c.*

Vberrimus vero omnium eſt tertius fons, vnde ad alios aqua gratiæ deriuatur, ſcilicet diuina opulentia, bonitas, amor, &c. quæ ſpem excitant in Deum.

Quia tamen (vt ſæpè monere oportet) non ōnes omnium

capaces ſunt, prudens confeſſarius videat, vt proportionata cuiuſque diſpoſitioni, vel captui proponat ad gratiæ augmẽtum.

Et quidem modo prædicto in quouis ſtatu fideles iuuari poſſunt. Iam licet dubium non ſit, quin ſtatus conſiliorum ſit aptior ad gratiæ augmentum, quàm præceptorum (vnde dicitur ſtatus perfectionis) in iis qui ad eũ vocantur: Non tamen expedit pœnitentes ſtatim ad id ſtimulare, ne idoneos quidem, quia multi eo magis refugiunt, quo magis ſibi perſuaderi id ſentiunt.

Securum eſt tamen huiuſmodi homines ad perfectiora, & ſaluti viciniora (vt paulò ante dictum eſt) trahere: & cum dexteritate de inſpirationibus Dei interrogare, circa perfectionem ſta

ſtatum vitæ aſſumendum: & ſi ſentiunt in ſe aliquas, ne ſurdi ſint ad vocationem Domini: ſi verò non, vt ſe paratos offerant Deo ad omnia quæ ipſi gratiſſima futura ſint, & ſi commodè fieri poſſet, ad exercitia ſpiritualia eſſent inducendi, vel prout eſſent diſpoſiti ad optima quæque impellendi. Si tamen animaduertat Sacerdos confitentem ſic diſpoſitum, vt expedire iudicet, ad conſiliorum viam eum inducere: occaſionem elabi de manibus non ſinat: vel ad colloquium extra confeſſionem inuitet. Et hæc de fine Sacramenti confeſſionis dicta ſint: Iam de abſolutione pauca, & extremo tandem loco dicere oportebit.

CAPVT QVARTVM, De confeſſarij cura circa abſolutionem.

ARTICVLVS I.

IVxta Conſilium Florẽtinum, forma abſolutionis (vt dictum eſt) cõſiſtit in his verbis: EGO TE ABSOLVO, vel (quod idem eſt) TE ABSOLVO. Reliqua ſunt de decentia, tam impoſitio manus ſuper caput, quàm verba ante, & poſt abſolutionem vſitata, ſed omitti non debent.

In reconciliationibus breuibus ſatis eſt dicere: *Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt ſummus Pontifex, te abſoluat: & ego autoritate*

authoritate

thoritate ipſius mihi licet indigniſſimo conceſſa, abſoluo te, imprimis à vinculo excommunicationis inquantum poſſum, & indiges: Deinde ego te abſoluo ab omnibus peccatis tuis in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, Amen.

In cōfeſſionibus plenioribus: poſtquam dixerit pœnitens: *Ideo precor beatiſſimam virginem Mariam, &c. & te patrem orare pro me, & peto abſolutionem & pœnitentiam:* dictis quæ dicenda iudicauerit, & iniuncta pœnitentia, Sacerdos dicet: *Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam.* Deinde manum ſuper caput pœnitentis eleuans dicit: *Dominus noſter,* vſque eo: *Te abſoluo, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, Amen.* Deindè manum remouens ſubdit: *Paſſio*

Domini noſtri Ieſu Chriſti, & merita beatæ Mariæ ſemper virginis, & omnium ſanctorum, quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remiſsionem peccatorum, in augmentum gratiæ & præmium vitæ æternæ, Amen.

Non eſt addenda vlla conditio de futuro in abſolutione, qualis eſſet: *Si reſtitueris*, vel *Si pœnitentiam egeris, ego te abſoluo.* Credere enim oportet pœnitenti, qui dicit ſe id velle: ſed poſſet dicere qui dubitat an dederit abſolutionem, *Si non es abſolutus, ego te abſoluo.* Non enim bis eadem in confeſſione debet de eiſdem dari abſolutio, licet poſſit reiterari, quoties quis confitetur.

Præterea quamuis non conſtet quod incurrerit, debet ad cautelam pręmitti abſolutio excommu

communicationis, &c. abſolutioni peccatorũ. Quod ſi etiam in irregularitatem quis incidit, aut incidiſſe dubitatur (ſuper qua confeſſarius habet authoritatem diſpenſandi) ſic dicere poteſt: *Abſoluo te in primis à vinculo excõmunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, in quantum poſſum & indiges., & diſpenſo tecum ſuper irregularitate, ſi quam incurriſti, vel quam incurriſti, propter hoc illud, & habilito te ad actus legitimos: Deinde te abſoluo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen.*

Illis qui ob ius tertij violatum, vel propter notoriam offenſam excõmunicati ſunt, criminoſis etiam hominibus, vt incendiariis, mutilantibus, manifeſtis raptoribus, vel violatori-

bus Eccleſiarum, manifeſtis vſurariis & ſacrilegis, nō debet abſolutio dari, niſi ſatisfaciāt parti, vel dent cautionem pignoratitiam, vel fideiuſſoriam: hoc ſi præſtare nequeāt, iurent ſaltem, ſe cumprimum poſſint ſatisfacturos. In magnis autem criminibus qualia ſunt eorum qui excommunicātur ob offenſam notariam, & incendiariorū, etiam peti debet iuramentum de non committendis iis, propter quæ incurrunt excōmunicationem, & de ſtando mandatis Eccleſiæ.

Si quis fuerit per iudicem excommunicatus, & denunciatus: remittendus eſt ad eum, vt abſol uatur in foro exteriori, quamuis in foro conſcientiæ, poſſit abſolui per aliquem habentem facultates Societatis Ieſu, aut ſimiles, cum ſatisfactione vel con-

ſenſu

ſenſu partis: quod ſi pars contradicat, qui paratus eſt facere, quod in ipſo eſt, abſolui poteſt in hoc foro conſcientiæ.

Cùm neceſsitas extrema vrget, id eſt, cùm mors ferè ſolet accidere, quiuis Sacerdos ab omnibus peccatis & cenſuris poteſt quemuis abſoluere, ſed ſi periculum euaſerit pœnitens, præſentare ſe debet ei qui ſuperior eſt, non tamen iterare confeſsioně.

In excommunicationibus publicis, cùm ſolennis dǎda eſt abſolutio, ſeruari debět, quæ de ea dicuntur. Mortui etiam abſolui poſſunt ab excommunicatione, quod valet, vt quis ſepeliatur in loco ſacro, & pro eo orationes fiant, &c.

Et hæc de abſolutione, quæ forma & complemětum eſt huius Sacramenti, ſufficiant.

IN APPENDICES DIRECTORII,

Præfatio.

CVM ſuperius de diſcuſsione pœnitentis, ac deinde de vitæ emendatione iuuanda, ageretur: de interrogatorio, de propriis remediis peccatorum aliquid promiſſum eſt, quod iam præſtare oportebit. Et quia inter ea quæ ad ſatiſfactionem pertinent, vel in primis reſtitutio neceſſaria eſt, quædam etiam de illa, vt memoriæ minus exercitatorum conſulatur, adiiciemus. Poſtremò de vinculis, vel cenſuris Eccleſiaſticis, excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, ac nota irregularitatis, quod confeſſario ſatis eſſe videbitur, breuiter perſtringemus.

INTER

INTERROGATORIVM.

DVplex ſubditur interrogatorium, alterum eſt paulò fuſius, ad eorum præcipuè confeſsiones, accommodatum, qui opera confeſſarij magis egent, vt cognoſcant vel redigant in memoriam ſua peccata. Et quia connexa ſunt valde, quæ in octauo, nono & decimo præcepto præcipiuntur, cum iis quæ in quinto, ſexto & ſeptimo, ad ſeptem prima præcepta, interrogatorium reſtringitur (ad quæ bona ex parte etiã reliquã peccata reducuntur) cauſa breuitatis & ordinis: vt primo

de cogitationibus, ſecundo de verbis, tertio de operibus, quarto de omiſsionibus interrogatio fiat circa præcepta. Quia tamen aliqua ex ſeptem peccatis capitalibus non videbantur tam facilè ad ſeptem præcepta reduci, eorum tria ſeorſum tractantur. Quædam deinde ad certos ſtatus hominum accommodata ſubduntur.

CIRCA I. PRÆCEPTVM, DOMINVM DEVM tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Circa cogitationes.

PRIMO interroget de iis quæ circa fidẽ accidũt. Vbi peccat qui nõ credit, vt infidelis, hæreticus, dubius in fide, qui curioſe ſcrutatur & diſputat de articulis fidei, tanquam qui velit ſolum credere, quod ratione probatur: qui non ſentit de Deo & de diuinis piè, vt debet. Deinde de iis quæ contra ſpem.

Hic peccat qui deſperat de conſequẽda beatitudine, vel mediis ad eum, ſcilicet de venia peccatorum, de emendatione vitæ, & virtute conſequenda, & exercenda in bonis operibus: & vice verſa qui ſine pœnitentia, ve-

niam conſequi prẹſumit, vel differt in ſenectutem, aut mortis emendationem.

Demum de iis quæ cõtra charitatem. Vbi peccat qui nimium afficitur ad tẽporalia: qui timore mundano Deum offendere, vel non ei ſeruire ſtatuit: qui non recta intentione ſẹruit Deo, ſed propter præmium, aut timorem, aut laudem humanam: qui horrorem quendã habet, aut odium, ad diuina.

Circa verba.

Progrediendo ad verba, peccat, qui negauit fidẽ verbo, aut ſigno, quamuis non mente: qui blaſphemauit Deũ, vel ſanctos: aut cum iniuria membra eorum indecenter nominauit: qui falſum aliquid inſeruit in cultu Eccleſiaſtico, vel ei adiunxit turpes cantilenas, verbo vel organo:

qui inuocauit dæmones explicitè, vel implicitè, vel habuit pactum aut familiaritatẽ cum eis: qui murmurat contra Deũ, quia non concedit quæ vellet, vt ſanitatem, &c. quaſi non iuſte, vel quaſi crudeliter cum ipſo agat.

Circa opera.

Qui adorauit aliud quàm Deũ, latria. Huc pertinet ſi ad Iudæorum vel infidelium ceremonias rediit: ſi fecit incantationes aut diuinationes ſuperſtitioſè, per aſtra, ſomnia, auguria, vel ſortes: ſi habet ſecũ ſcriptas orationes ſuperſtitioſas, quod aduertitur ex characteribus & obſeruatione varia numerorũ, & temporũ & huiuſmodi: qui Deũ tentauit, miracula expetendo, cùm non ſunt neceſſaria, neglecto præſidio ſecundarum cauſarum, quibus iuuari poſsit: qui malè & in-

grate

grate vtitur donis Dei, Deum offendendo.

Circa omiſſiones.

Qui timore oblocutorũ, &c. omittit debitũ Dei cultum: qui non orat, nec alia facit, ad honorem Dei neceſſaria: qui neſcit neceſſaria ad ſalutem, & profectum: vt decem præcepta legis, quinque Eccleſiæ, Credo, & Pater, &c.

CIRCA II. PRÆCEPT.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Circa verba.

PECCAT qui in iuramẽto aſſertorio per Deum, ſanctos, fidẽ, &c. ſciẽter affirmat falſum: vel dubitãs an ſit falſum, certè neſciens eſſe verum, quod iurat: qui in promiſſorio, iurat,

non intendens ſeruare: qui iurauit facere quod peccatũ eſt, vel non facere quod bonum: qui iurauit temerè, irreuerẽter, per iocum & demum ſine cauſa, qui vouit rem illicitam, vel licitam, ſed propter malum finem.

Circa omißiones.

Qui quod iuramento promiſit, ſua culpa nõ adimpleuit: qui non ſatisfecit voto, cui tenetur.

CIRCA III. PRÆCEPTVM,

Memento vt diem Sabbati ſanctifices, ſub quo ferè præcepta Eccleſiæ.

Circa opera.

PRæterquam quod omnes peccatum, in feſtis commiſſum, grauius efficitur: contra hoc præceptum propriè peccat, ſi violauit feſta,

per

per opera ſeruilia, vel prohibita ab Eccleſia, vel id fieri mādauit: ſi conſumit feſtum in vanis: ſi ſacramenta malè percepit, vel adminiſtrauit, ſcilicet in peccato mortali, vel in excōmunicatione: ſi abuſus eſt ſacramentis, vel rebus ſacramentalibus: ſi excommunicatus ingeſsit ſe Diuinis: ſi cum excōmunicatis participauit extra caſus conceſſos: ſi ſuſpenſus, aut irregularis, aut interdictus, ingeſsit ſe prohibitis: ſi violauit Eccleſiá, vel cœmeterium, ſemine, vel ſanguine: ſi immunitatem loci Eccleſiaſtici, per ſacrilegium vel violentiá aliquem inde extrahendo, vel prohibita ibi exercēdo, & demum irreuerenter ſe habendo: ſi fecit iniuriam reliquiis, vel imaginibus ſanctorum, vel irreuerenter ſeſe habuit ad res ſacras: ſi percuſsit,

aut

aut vim intulit, vel vectigalia, & prohibita exegit à perſonis Eccleſiaſticis: ſi peccatum carnis, poſt votum caſtitatis, vel ordinem ſacrum commiſit.

Circa omiſſiones.

Si Sacrificiũ miſſæ ſine rationabili cauſa omiſit, vel irreuerenter audiuit, confabulando, aut aliquid non honeſtè agẽdo. Si non ieiunauit, cum teneretur aut cibis vetitis vſus eſt. ſi decimas debitas non ſoluit: ſi ſacramentum confirmationis neglexit pro ſe, aut pro ſuis: ſi non eſt confeſſus debito tempore, & modo; præcipuè ſi in iis deficiat, propter quæ eſt iteranda confeſſio: ſi non communicauit, aut non bene, id eſt, in peccato mortali, vel non ieiunus: ſi neglexit ire ad prædicationes ſi nõ dixit officiũ ad quod tene-

batur,& quando tenebatur, vel vagabatur mente ex propoſito, illud dicens, vel ſic occupabat ſe vt non poſſet attendere, vel non expreſſit integrè dictiones.

CIRCA IIII. PRAECE PTVM,

Honora patrem tuum & matrem vt ſis longæuus ſuper terram.

Circa cogitationes.

PRIMO qui parentum mortem, aut ſuperiorum optat, ob hæreditatem, vel quamuis aliam cauſam, qui nimio amore ad parentes afficitur, qui impatiens eſt, & indignabundus, vel irreuerens cum eis.

Circa verba.

Qui duris verbis eos offendunt præſentes, vel eis detrahũt abſentibus,

Circa opera.

Qui eoſdem parentes, & ſuperio

periores,aut coniugem autlibe-
ros aut familiam malè tracta-
uit,qui malè ſubditis imperat,&
eos malè gubernat.

Circa omiſsiones.

Qui parẽtes non honorauit,
vel eis non ſubuenit in neceſsi-
tatibus:qui eorum conſolatio-
nem negligũt viuẽtium,& mor-
tuorum ſuffragia:vel non explẽt
vltimam eorum,à quibus hære-
des relinquũtur, voluntatem in
teſtamentis expreſſam:ſimiliter
deiunctis ſanguine, patria,ac be
neuolis: qui prælatis, principi-
bus, dominis temporalibus, &
in dignitate conſtitutis,nõ præ-
ſtant obſeruantiam , & ſubie-
ctionem quam debent: qui ex
contemptu,vel in rebus maioris
momenti non obediunt quibus
debent: ſi ſtatutis, & legibus,

quibus ſubiacebat non obtemperauit, imo rebellis fuit. Hic de ingratitudine, contēnendo, vel nō agnoſcendo, vel obliuiſcendo beneficiū, vel benefactorem non habendo animum retribuendi, vel reddendo malum pro bono. Qui non tolerauit infirmitatem proximorum. Hic de inhumanitate in pauperes, ſi habens ſuperflua ad decētiam, ſtatim nō ſubleuauit eorum inopiā, vel ſi conſtitutis in extrema neceſſitate non ſubuenit, ſi ſuperflua ad neceſſitatem naturæ, licet non ad decētiam ſtatus, ei ſuppetebant.

CIRCA V. PRÆCEPtū, *Nō occides*, ſub quo octauum, quibus nocumentum in perſonam, & famam proximi prohibetur.

Circa cogitationes.

INTERROGET primo de odio, quo mortē, vulnera, infamiam, &c. aliorum deſiderauit: deinde de ira & impatientia qua mouetur erga alios, optando vindictam &c. de inuidia, qua gaudet de malo alterius, dolet de bono, ægre fert aliorum laudem: de volūtate mala quaquunque ex cauſa, qua deliberare aliorum malum, in anima, corpore vel honore voluit, &c. de iudicio temerario quo damnat facta vel dicta, vel animam alterius: & de ſuſpicionibus ſine ratione, & de interpretatione peiorem in partem: de ira in ſeipſum, & ſuæ mortis deſiderio ex mala cauſa.

De verbis.

Progrediendo vlterius, interroga de verbis ad malum proximi tendẽtibus, vt de consilio, vel exhortatione ad malum aliquod inferendum proximis. De mendaciis in iudicio, tam teſtis ſi falſum teſtimonium dixit: quã accuſatoris, ſi calumniatus eſt: vel iudicis, rei, aduocati, procuratoris, ſi mentiti ſunt in aliquo, loquendo, vel tacendo verum, vel ſophiſticè non ad mentem iudicis dicendo. De mendaciis etiam extra iudicium, in damnum animæ vel corporis, vel famæ, quæ perniciosa dicũtur. Hic de detractione aliorum, dicendo vel audiendo libenter falſa, omnino, vel ex parte, vel ſine neceſsitate: præcipuè ſi cum intentione infamiæ inferendę, vel ſi res grauiſsimæ aſſerũtur. Præterea de contumelia, litibus, arriſioni

riſionibus, maledictionibus vel malis imprecationibus, & ſuſurrationibus, quibus odium, vel inimicitia huius in illum excitatur, vel alitur: de clamore, exprobatiōe defectū, nimis. Adde his, aliquem laudare de opere, quod peccatum eſt, vel id approbare, quod adulatorum eſt. Adde detractationem, ſui nocendo famæ propriæ.

Circa opera.

Pete de occiſione, vulnere, percuſsione, vinculis, tormentis, exilio contra iuſtitiam: ſi tenuit infantem in lecto cum periculo ſuffocationis: ſi procurauit ſterilitatē, vel abortum ante viuificatum fœtum, vel poſt: ſi cōciliauit, vel fouet inimicitias: ſi fecit vel iuit ad bellum iniuſtum, ſcienter, vel ad id de cuius æquitate non conſtabat, ſua

ſponte non adactus ſuperioris mandato excuſante. Hic de ſimultatibus, rixis, ſeditionibus Præterea de punitione inſontis, grauius aut leuius quã meretur, vel malo animo, vel contra legum diſpoſitionem, Huc reducitur peccatum quo quis exemplo præbet ſcandalum, comitatur, vel iuuat alios ad mala, bonorum mores corrumpit, trahendo ad diſſolutionem, vel impediendo eorum bona, reuocando ab his quæ ſunt pietatis, per irriſiones, quique doctrinam peruerſã docet & demum qui ad quoduis peccatum alios inducit, & etiam quo quis ſibi mortem accelerat, per crapulam, aut alia illicita, aut percutit ſeipſum ex ira, aut facit contra conſcientiam, quod putat, vel de quo dubitat, quod ſit peccatum, aut ſe

peccandi periculis exponit.

Circa omiſſiones.

Cùm non adiuuant aliquem in periculis animæ, aut corporis ſi poſſunt: cum non deffendunt famam proximi iniuſtè diffamati: cum nolunt reconciliari his quos offenderunt, venian petendo, vel poſcentibus veniam condonare, recuſant, & remittere offenſionem: imo ſubtrahũt communia beneficia: cùm delinquentes non admonent, & corripiunt vt oportet, ſi eis ex officio incumbit.

CIRCA VI. PRÆCEPTŨ, *Non mœchaberis*, ad quod refertur nonũ. *Non concupiſces vxorem proximi tui.*

DE cogitationibus venereorũ, & deſideriis moroſis, præcipuè ſi cum deliberatione, inomnibus modis libidinis mox attingendis.

Circa verba.

De progreſſu eorum ad verba inhoneſtè dicta, vel audita, ad hunc finem, vel quouis modo. Hic de litteris aut nũciis, &c.

Circa opera.

Demum de opere, vt de aſpectibus inhoneſtis, nutibus, munuſculis, ornatu, ad malum finẽ placẽdi ordinato, de actibus ipſis inhoneſtis, vt oſculis, tactibus impudicis, de quibus agens cum coniugatis, illud duntaxat inquire, an his tactibus periculo pollutionis ſe expoſuerint: cæteros admonebis mortale in eis peccatum admitti. Demum inquire

quire de peccato carnis conſumato, cum ſolutis, vel coniugatis, vel conſanguineis & affinibus, vel virginibus, vel conſecratis, ordine, aut voto, vel contra naturæ ordinem per mollitiem in ſeipſo, vel per nefanda peccata cum aliis.

Circa omiſsiones.

Omiſsione vero peccatur nō reddendo debitum coniugi, ſe non armando contra tentationes carnis, nec occaſiones remouendo eius peccati.

CIRCA VII. PRAECEPTUM, *Non furaberis*, cui adiungitur decimum, *Non concupiſces rem proximi.*

Circa cogitationes.

AFfectus habendi inſatiabilis, ſolicitudo inquieta in acquirẽdis rebus temporalibus,

cupiditas bonorũ eccleſiaſticorum, vel aliorum etiam per vias non licitas, voluntas inordinata accipiendi, vel retinendi aliena.

Circa verba.

Hinc fit progreſſus ad verba, & peccatur per mendacia in iudicio, & extra ad damnum proximi in rebus pertinentia, & per quæuis alia verba, quæ ad hoc faciunt.

Circa opera.

Si furatus eſt, & quantum: ſi iniuſtè acquiſiuit, vt per ſimoniam, vel ex naufragio, vel per fraudem in emendo vel vendendo, circa rem aut eius ſubſtantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut pretium: ſi contractus vſurarios, vel ſocietates, & cambia non iuſtè, exercuit: ſi rapuit per vim aliena, vel ſua à quieto poſſeſſore: ſi vſus eſt

eſt adulterina moneta, licet ab aliis deceptus: ſi inuenta non reſtituit quæ non habentur pro derelictis: ſi fraude in luſu vſus eſt, aut tantum lucri cauſa luſit: ſi damnum intulit rebus proximi: ſi vſurpauit bonum commune: ſi impoſuit, vel exegit vectigalia indebitè: ſi aliis operam ſuam locãdo fideliter non operatur: ſi vt egenus mendicauit, cùm non egeret. Adde profuſionem, vel prodigalitatem quæ extremum alterum, auaritiæ contrarium eſt.

Circa omiſsiones.

Hic de tenacitate, theſaurizando quod aliis communicatum oportuit, vt ſi poſſideatur potius quàm poſsideat bona, & ſi reſtituat quæ debet.

INTERROGATORIVM DE SVPERBIA.

Circa cogitationes.

PEccat qui exiſtimauit bonũ quod habet, ex ſe habere, vel à Deo quidem, ſed propriis meritis: vel qui arrogat ſibi quòd nõ habet, aut amplius quàm habet: ſi aliis deſpectis ſingularis voluit apparere: ſi ægrè tulit reprehenſionem, nec fateri voluit culpam. Adde præſumptionem, obſtinationem, impœnitẽtiam, aliorum contemptum, curioſitatem in addiſcẽdis quæ non oportet: nolle ſubiicere ſuum iudicium ſuperiori: nimis efferri proſperis, nimis virtuti ſuæ confidere, ac proinde pericula peccandi non timere.

Circa verba.

Si pertinax, ſi impugnator veritatis fuit, ſi gloriatur non vt

oportet

oportet, præcipuè de peccato, ſi defendit ſuos errores, vel excuſat: adde iactantiam.

Circa opera.

De ambitione, quærendo honores & prælationes, &c. Vſurpando in locis vel ſedibus honorem qui non ei conuenit, excedendo in veſtimentis, aut comitatu.

Circa omiſsiones.

Gratias agere de beneficiis contemnendo.

DE GVLA.

SI ſoliciti ſunt de præparatione, ſi ante tempus, ſi crebrò, ſi auide, ſi multum, ſi nimia cum voluptate comedant, aut bibãt.

DE ACEDIA.

Circa cogitationes.

FAſtidium bonorũ operum, deiectio animi ex aduerſis, paruipendere in ſe dona Dei,

cogitationes vagæ, otioſæ, præcipuè in orando, tædium præſentis vitæ non ex piis cauſis, ſed quod non ſuccedãt ex voto omnia, nolle natum eſſe.

Circa verba.

De multis otioſè dictis.

Circa opera.

Ob tempus malè contritum, vagis diſcurſibus, ludis, & otio.

Circa omiſsiones.

Ob puſillanimitatem, qua ex animi deiectione ſuam ſalutem, & media ad eam negligũt, qua malũt in miſeria manere, quàm laborare, qua ſe retrahunt à magnis operibus, quibus pares ſunt qua famam bonã ſibi ereptam recuperare negligunt. Huc pertinet procraſtinatio, & tarditas inchoandi emẽdationem, & bona opera: inconſummatio cœptorum bonorum operum: deſi-

ſtere

ſtere à propoſitis bonis: non excutere tentationes, &c. De aliis capitalibus ſatis dictum eſt in præceptis.

INTERROGATORIVM, breuius in carmen redactum.

Circa primum præceptum.

Corde, vel ore negans, errore, aut ſchiſmate ductus,
Anceps, blaſphemus, qui tentat, qui male cultor.
Quémque ſuperſtitio grauat, aut cum dæmone pacta
Deſperans, malè confidens, mundique timore
Recta ſinens, propriæ ignorãs præcepta ſalutis,
Terrenis hærens nimium, ac diuina peroſus.

Circa ſecundum præceptum.

Qui violat promiſſa Deo, quique aſſerit audax,
Iurando falſa, aut temerè, quique

improba vouit.
Iurauitue, alios nec ad id traxiſſe veretur.

Circa tertium præceptum, ſub quo præcepta eccleſiæ.

Quicquam operor vetitũ, miſſam, & ieiunia linquo.
Non perſoluo preces, vetitis me immiſceo ſacris.
Cum teneor non accedo, loca polluo ſacra.
Sacratas violo res, perſonáſque profanus.

Circa quartum præceptum.

NOn veneror, non morigeror, non adiuuo patrem.
Coniunctóſue pius, foueo aut humanus egenos.
Cui teneor parere, & quem obſeruare recuſo,
Próque bonis ſæpè ingratus contraria reddo.

Circa quintum præceptum, ſub

quo & octauum complectitur.

Ex odio mortem, vel corporis infero damna.
Quæro inimicitias, pugnas, iniuſtáque bella,
Inuideo, accuſo falſè, malè detraho famæ,
Vindictam iratus meditor, conuitia, rixas.
Ad peccata alium induco, me ſponte periclis.
Offero, me cædo impatiens, mortémue peropto.

Circa ſextum præceptum, ſub quo nonum.

Extra coniugium Veneri qui cedit iniquæ,
Alterius violare thorum qui mente paratus.
Qui loquitur laſciua, animo qui turpia verſat,
Per viſus, nutus, tactus, malè tendit adulter.

Ad ſcelus, inceſtum admittit cum ſanguine iuncta:
Cúmque intacta viro ſtuprũ: Chriſtóque dicatam,
Sacrilegus violat: ſcelera his adiũge nefanda.

Circa ſeptimum præceptum, cui adiungitur decimum.

Rem cupio alterius, damnum fero, fraude, rapina,
Vſurpo, aut teneo, non ſum ſatiabilis, opto,
Per fas atque nefas ditari. vſura, malique
Contractus, & lucra placent inhoneſta: propinqui
Mentior in damnum: malè vdo ſúmque profuſus.

De ſuperbia.

NOn accepta Deo refero bona: vel mea certè
Ob merita, accepiſſe reor: ſæpe arrogo quæ in me

Non ſunt: aut certe videor præcellere cunctis.
Ambitione tumens, verum impugnare paratus,
Atque obſtinatus proprium defendere ſenſum,
Nec ſolitus proprias vlla in re agnoſcere culpas.
Iudico, contemno, derideo réſque hominéſque,
Scire volo, & facere aggredior ſuperantia vires,
Peccandi haud timeo (fretus virtute) pericla.

De accidia.

Non bene ago, ſed & acta dolent, me aduerſæ repentè
Deiiciunt, & dona Dei mihi tradita temno:
Virtutiſque labor grauis eſt, magis otia pigrum
Delectant, refugit mens ardua: ſæpè vagatur:

Spirituale bonum tædet curare, remiſſus.

Ad bona quæ teneor, diuina exhorreo iuſſa.

De gula.

Sollicitus paro lautitias, & tempus edendi

Præuenio, vetitis crebro, cupidéque, nimiſque,

Delector: ventri demum omnem defero cultum.

De aliis capitalibus dictum eſt in præceptis.

QVAEDAM DE STATIBUS variis, & primo de dominicis temporalibus.

ARTICVLVS I.

PRIMO, de dominio iniuſtè quæſito.

Secundo, ſi exigunt collectas, vel vectigalia indebita, vel

vel inſtituta ꝓpter aliquid, quod non ſit, vt propter ſecuritatem viarum, quæ non ſunt ſecuræ.

Tertio, ſi dant officia his, de quibus præſumitur, quod erunt inutiles, vel iniuſti.

Quarto, ſi ſciunt maleficia, & poſſunt prohibere, & non prohibent.

Quinto, ſi nimis grauant ſubditos, rerum ac temporum conditione inſpecta.

Sextò, ſi vſurpant quæ ſunt communitatis, quæ cum fructibus tenētur reſtituere. Sic de his quæ ſunt particulariũ viuorum, vel mortuorum.

Septimo, ſi ſeruitia perſonarũ, vel iumentorũ indebita exigũt.

Octauo, ſi permittunt mala, vt vſuras, quas non oportuit.

Nono, ſi parte ius petente, tamen condonant offenſam.

ARTICVLVS II.

De Epiſcopis.

PRimo, renuere prelaturam iniunctam à ſuperiore per præceptum, ſi impedimentũ vel ipſe vel prælatus poteſt remouere, nec requiritur vt ſciat ſe ſufficiẽtem, ſed vt non conſtet de oppoſito. Poteſt tamen petere abſolutionẽ ab officio, ſi videt animas commiſſas nõ proficere ſuo vel ipſarum defectu, vel per alium melius gubernari.

Secundo, gregem deſerere perſonaliter, ſi videat quod ſubditorum ſalus, exigit paſtoris preſentiam, & alioquin non reſidere, præterquã in caſibus & tempore à concilio Tridentino expreſſis, *licet deſerat propter commodũ temporale, vel propter periculum perſonale, ſecus ſi ſaluti gregis per aliũ*

pro

prouideri poteſt Tamen, pro commodo Eccleſiæ, & perſonæ propriæ periculo, perſonaliter poteſt deſerere, ſi non neceſſariò exigitur eius præſentia: dubitās autem de ſalute animæ ſubditorum propter abſentiam ſuā, tenetur ſtare: non ſic alij quibus cura non eſt commiſſa quando non vidēt actualiter periculum.

Tertio, non quærere defectus ſubditorū vt corrigātur, quando fama, vel quod mouere meritò debeat, ad eius aures venit.

Quarto, dare authoritatē non Epiſcopis, in iis quę propriè pertinent ad officium epiſcopale, vt ordinare, chryſmare, &c. poteſt tamen cōmittere, quæ pertinent ad dignitatem (præter inſignia) vt iudicare de clericis, & quæ ſunt iuriſdictionis.

Quinto, conferre ordines indignis, & eccleſiaſtica beneficia.

Sexto, conſecrare non virgines vt virgines.

Septimo, non reſidere ſine rationabili cauſa.

Octauo, ſi non interſint diuino officio, ſaltẽ dominicis diebus.

Nono, ſi non viſitant, & in viſitatione non inquirunt, & prouident vt debent.

Decimo, ſi non inſtituant prædicatores in eccleſia cathedrali potentes opere & ſermone.

Vndecimo, ſi non celebrant ſynodum omni anno, admonendo clericos, legendo conſtitutiones, &c.

Duodecimo, ſi non prouideat de idoneis miniſtris, vicario, aſſeſſore, notario.

Tertiodecimo, ſi negligant executionem legatorum, ad ſe deuolutorum.

Decimoquarto, ſi non faciunt

chryſma ſingulis annis.

Decimoquinto, ſi non diſpenſant redditus ſuos, & pauperibus,& eccleſiæ,vt debent.

Decimoſexto, ſi negligunt vt magiſtri inſtituantur ad docendum opportuna.

Decimoſeptimo, ſi negligant paſcere oues ſibi creditas. Ex his autem in his quæ ſunt mala ſecundum ſe,peccatur mortaliter: vt conferẽdo ordines indignis: in his verò quæ ſunt mala propter aliud, id eſt, mala quæ indè oriuntur,iudicãda ſunt tam grauia quàm eſt bonum, quo oues priuantur, & malum quod ſequitur.

Decimooctauo,permittere notarium petere ſalarium ab ordinandis, poſſet tamen aliquid accipere pro labore,dũmodo Epiſcopus non participet in lucro.

Decimo

Decimonono,contemnere obſeruationem canonum.

Vigeſimo, per ignorantiam, tantam vt decem præcepta, articulos fidei, virtutes, & vitia in generali, & ſacramenta neſciat: nam & periurus eſt, reſpōdendo in ordinatione quòd ſciat nouũ, & vetus teſtamentum.

Vigeſimoprimo, de ſimonia in ordinibus.

ARTICVLVS III.

De peccatis iudicum.

EX quinque peccatis contra ius diuinum.

Primum, eſt iudicium iniuſtum.

Secundum, eſt iudicium temerarium, ex non ſufficientibus ad iudicium.

Tertium, eſt vſurpatum, quando perſonam vel opus non ſubditum iudicat.

Quartum, iniuſta remiſſio pœnæ, quæ graue peccatũ eſſe ſolet, licet in pecuniariã cõmutetur.

Quintum, negatio, ſeu dilatio iuſtitiæ præſertim petitæ, & tenetur de expenſis & damnis illorum, quibus negatur vel differtur iuſtitia. Annexa peccata ſunt innumera, quæ, ſcilicet, inducunt ad prædicta, vt odium, ambitio, timor mundanus, &c. Circa ius poſitiuũ, tot peccata, quot prohibita tranſgrediuntur, ipſi dicant, & nominatim de acceptione donorum.

ARTICVLVS IIII.

De aduocato & procuratore.

PRIMO, aſſumens cauſam, quam nouit eſſe iniuſtã, defendẽdam licet caput aliquid iuſtum proſequetur.

Secun

Secundo, nolens ſcrutari an cauſa ſit iuſta, vel iniuſta.

Tertio, proſequi cauſam, quam intelligit in ipſa tractatione iniuſtam, licet à principio putauerit iuſtam & id tacere clienti.

Quarto, non ſtudere ad defendendam cauſam aſſumptam.

Quintò, inſtruere clientem, vt dicat falſum, aut doloſè.

Sextò, exigere ab eo plus quàm debet.

Septimò, nolle defendere in cauſa iuſta pauperem, cùm non appareat alius qui id faciat, ſi pauper opprimi creditur ſine eius auxilio.

ARTICVLVS V.

De notarijs.

PRIMO, de periurio.

Secundo, de falſis inſtrumentis.

Tertio,

Tertiò, de occultatis inſtrumentis, aut laceratis.

Quartò, de facto inſtrumento illicito, vt vſurarum quas norunt, &c.

ARTICVLVS VI.

De matrimonio iunctis.

PRimò, ſi fine tantùm voluptatis actũ matrimonialem exercerent, & modo non conueniente ad generationem, præcipuè ſi extra vas, &c.

Secundò, ſi in indiſpoſitione menſtruorum, vel cùm vxor eſt grauida, ſi cum periculo abortus, vel grauis damni id fit.

Tertiò, ſi debitum negatur, niſi in periculo vitæ, vel ægritudinis notabilis: vel cum petens, per fornicationem eius amiſit.

Quartò, ſi in loco ſacro, vel publico exercetur.

Quintò

Quintò, vti coniugio ante benedictionem ſponſæ.

Sextò, ſi qui petit, votum habet caſtitatis ſimplex.

Septimò, ſi cum vxore adultera publica, vir commiſcetur.

Octauò, ſi matrimonium ſit clandeſtinum.

Nonò, ſi nuptiæ fiunt tempore interdicto, quo ad benedictionẽ & adductionem ſponſæ, & celebritatem cõuiuij, vel cum ſuperflua vanitate.

Decimò, ſi excommunicatus, vel in mortali, contraxit matrimonium.

Vndecimò, ſi cum perſonis coniunctis ſanguine, vel affinitate vſque ad quartũ gradum, vel in alio caſu prohibito: ſed tantum quære de impedimentis, de quibus eſt præſumptio.

Duodecimò, ſi non prouidit familiæ

miliæ de neceſſariis.

Tertiodecimo, ſi exacerbauit verbis vel factis coniugem, aut nimis zelotipus, vel remiſſus in cura fuit.

Quartodecimo, de vxore, ſi inobediens, contentioſa, inculta, negligens in cura domus, ſi non ſequitur domicilium viri, niſi trahat ad peccatum.

ARTICVL. 7.

De ſacerdotibus & aliis clericis.

PRimo, ſi quis accipit ordinẽ ſimoniacè, vel à ſimoniaco Epiſcopo, vel ante legitimam ætatem, vel in peccato mortali, vel excommunicatus, irregularis, aut ſuſpenſus erat.

Secundo, ſi iis cenſuris irretitus, vel in mortali ordinem exequatur.

Tertio, ſi non portauit tonſuram & habitum.

bene cuſtodit ne aliquid cadat in terram, ſi poſt pollutionem ex cauſa mortali celebrauit, ſi dixit miſſam ad maleficia.

Decimo, ſi non celebrauit ſaltem in magnis ſolemnitatibus, vel plures eodem die miſſas dixit ſine licentia.

Vndecimo, ſi abſoluit quem nō poterat, ſi reuelauit confeſſionem, & nimis feſtinauit in audiendis confeſſionibus, ſi non conſuluit peritiores in dubiis, ſi pœnitentiam malè iniunxit, ſi interrogat quæ non debet.

Duodecimo, ſi prædicat mēdaciū, vel curioſa, vel iocoſa, vel īdulgētias īdiſcretas, vel ſimoniacε, vel ob gloriā, vel ſine licētia.

Decimotertio, ſi familiaritates habuit cum mulieribus, vel inhoneſtè eas aſpexit.

Decimoquarto, in his qui habēt

redditus eccleſiaſticos de mala eorum diſpenſatione.

ARTICVLVS 8.

De religioſis.

PRimò, de ingreſſu, ſi per ſimoniam.

Secundò, de intentione non bona, vt non laborandi, &c. quæ rectificari poteſt.

Tertiò, ſi reticuit impedimenta, vt infirmitates, &c.

Quartò, ſi habens votum Religionis arctioris non habuit diſpenſationem, ante ingreſſum laxioris.

Quintò, ſi mentiendo, vel reticendo aſperitatem inducũt alios ad ingreſſum, vel auertunt à melioribus.

Sextò, de non obſeruata caſtitate, paupertate, vel obedientia ſuperioris, aut conſtitutionum.

 Septimò,

Septimò, circa officium, ſi nō fecit quod tenebatur.

Octauò, de mala electiōe Prælati, vel inordinato affectu ad quamuis perſonam.

Nonò, ſi in viſitatione Prælatorum, non reuelauit dicenda.

Decimò, de ceremoniis principalioribus, vt de eſu carnium prohibito, &c.

Vndecimò, ſi tempus otio, vel inutilibus operibus, mundanis conſumpſit.

Duodecimò, de diſſolutione, murmure, impatientia, negligētia in orando pro aliis, ac ſe præparando ad ſacramenta, &c.

Tertiodecimò, de amore conſanguineorum, & affectu ad temporalia, & locutione de rebus ſecularibus.

Quartodecimò, de demiſſo habitu.

Quinto, ſi ſcientiis prohibitis ſtuduit, vel eas legit.

Sexto, ſi non adhibuit diligentiam, vt diſcipuli proficerent in moribus, & ſcientia.

Septimo, ſi iuramenta vniuerſitatis non impleuit.

Octauo, de iactãtia, detractione, inuidia aliorũ profeſſorum.

Nono, ſi ab illis ſcholaſticos ad ſe traxit aut ſectas nutriuit.

ARTICVLVS 10.

De ſcholaſticis.

PRimo, ſi non obediunt Magiſtris, in quibus tenentur.

Secundo, ſi rixantur inter ſe.

Tertio, ſi magiſtrum minus aptum elegerunt ex cauſa iniuſta.

Quarto, de dimiſſis, ieiuniis, miſſa, ſacramentis.

Quinto, ſi contendunt contra veritatem.

Sexto, ſi ſuperbiunt ex ſciẽtia.

Septimò, ſi malum finem intendunt.

Octauò, ſi negligentes ſunt in ſtudio.

Nonò, ſi nimis intendunt libris turpibus.

ARTICVLVS II.

De mercatoribus & artificibus.

PRimò, de cambiis iniuſtis.

Secundò, de variis vſuræ palliatæ modis, vt ſi minoris emit, propter anticipatam ſolutionem: vel plus iuſtò vendidit, propter expectationem temporis, vel emit agrum cum pacto de retrouendendo minoris medietate iuſti pretij, vel certè minoris multo quàm iuſtum ſit: ita vt non ſit ibi vera emptio & vēditio, quæ ſi eſſet, iniuſtus eſſet, ſed non vſurarius contractu.

Tertio, ſi ad infideles ferrum, vel arma portarunt, ſine licentia

 Papæ

Papæ vel cum ea ſi in præiudicium chriſtianorum, id cederet licet tunc in excommunicationem non inciderent.

Quarto, de monopoliis, ſi cõueniunt cum aliis ne vẽdant, niſi aliquo pretio maiori quàm ſit æquum.

Quinto, ſi mutuant, ſperando vtilitatẽ quæ pretio æſtimetur.

Sexto, ſi fraudarunt vectigalia, & gabellas iuſtas.

Septimo, ſi dederũt falſas monetas ſciẽter, vel diminutas pro bonis.

Octauo, ſi quis in ſocietate cũ aliis non fideliter ſe habuit, occulta lucra ſibi retinens.

Nono, ſi emit res furatas, vel raptas.

Decimo, ſi periuriis, & mendaciis vſus eſt vendendo, &c.

Vndecimo, ſi negotiatur diebus

bum, temerè etiã curando, dum negligit ſtudere, aut viſitare, aut conſulere, aut mutare ſententiã, vocando potius in dubium rectam curationem alterius.

Tertio, ſi medicinã incertam in periculum vitæ, experitur.

Quarto, ſi conſulunt quid facere contra ſalutem animæ, aut non monent, vt aduocent Medicos animarum cum opus eſt.

ARTICVLVS 13

De pueris.

PRimò, de mendaciis, periuriis, votis non impletis.

Secundo, de omiſsione miſſæ, & confeſsionis, & cõmunionis.

Tertio, de irreuerentia Patris, vel Magiſtri.

Quarto, de furtis.

Quinto, de verbis turpibus, contumeliis, detractionibus, rixis.

Sexto,

Sexto, de carnalibus à longè (ne diſcant qui incorrupti ſunt) interrogentur maximè puellæ.

De propriis remediis peccatorum.

Contra ſuperbiam.

PRimo. Conſideratio propriæ vilitatis & defectum animæ corporis, & exteriorum.

Secūdo. Obſeruare meliores ſe, & præcipuè Chriſtum, qui nos ad ſui imitationem hortatur dicens: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, &c.*

Tertio, Animaduertere ſuperborum ſeruitutem, & ignominiam, qui à dignitate filiorum Dei decidunt, & fiunt dæmonis abiecta mancipia, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ.

Quarto, Verſari cum humilibus ac modeſtis.

Quinto, In veſtitu, domo, atque omnibus operationibus externis,

ternis, quantum decorum ſtatus cuiuſque fert, ſeſe demittere.

Contra vanam gloriam.

PRimo, Sua abſcondere.

Secundo, Ad defectus proprios mentem reflectere.

Tertio, Honorem, & laudem oblatam ſtatim offerre Deo authore totius boni.

Contra auaritiam.

PRimo, Efficaciſſimum remedium, omnia relinquere.

Secundo, animaduertere magnis opibus non magis ſatiari animum, quàm exiguis: ac proindè minuẽdã eſſe cũpiditatẽ, potius, quàm diuitias cumulandas.

Tertio, Cõſiderare omnia breui eſſe relinquẽda, niſi quæ premiſſa per manus pauperum fuerint.

Quarto, Cogitare quanta fuerit Chriſti paupertas, & ſancto-

ribus,& cibis calidioribus.

Quintò, Repellere ſtatim malas cogitationes, & ſenſus cuſtodire.

Sexto, Dolorem aliquem voluntarium aſſumere, præſertim vrgente carnis tentatione.

Contra iram propriam.

PRimò, Parare ſe ad verba & actus, quæ ſolẽt ad iram incitare patienter tolerandos.

Secundò, Intelligere, patienti non nocere, iniuriam, ſed potius inferenti: & quãtum iniuriarum pro nobis Chriſtus paſſus ſit, cui referemus gratiam tãtorum beneficiorum, ſi patienter iniuriam ſuſtinebimus.

Tertiò, Conuertat ſe ad aliud quippiam agendum, mẽtem diuertens ab iniuria.

Quarto, Saltem linguam & manus comprimat & accenſam iram in pectore extinguat.

Contra iram alterius.

PRimo, Mollis ſermo frangit irã, durus furorem ſuſcitat.

Secundo, Tace, vel deflecte ab irati conſpectu.

Contra inuidiam.

PRimo, Non amare terrena.

Secundo Cogitare quàm ſit inutilis inuidia, quæ tãtum confert ad peccandum, & inuidi cruciatum.

Tertio, Quàm ſit inhoneſta, cùm vel ſanguiné teneamur effundere pro noſtris proximis, ſi res poſtulauerit.

Quarto, Id expende; ſi alius careret bono quod tu illi inuides, non ideo tu melius haberes. ſi igitur inuidia nihil tibi cõducit, nec ad temporalia, nec ad famam

famam, nec ad virtutem, & animum cruciat, & à Deo auertit, quare non illam abiicies?

Quinto, Cogita quicquid iuuat, & accendit charitatem fraternam, &c.

Contra odium proprium.

PRimo, Animaduertere Dei vindictam, qui non dimittit, niſi dimiſerimus.

Secundo, Qui alium odit ſibi plus nocet quàm illi, cùm ſe in ſtatu peccati mortalis cõſtituat.

Tertio, Ignoſcere tandem aliquando debemus, ſi perire nolumus in ſempiternum. Melius eſt ergo citò ignoſcere, & periculum euadere, ne etiam ſine merito vita tranſigatur, & vt Chriſto in ea placeamus.

Contra odium alterius.

Primo, Benefacere.

Secundo, Inſeruire.

Tertio, Submittere ſeſe.

Contra gulam.

PRimo, Remouere quæ poſſunt gulā irritare, qualis eſt ciborum ſuauitas, varietas & condimenta.

Secundo, Conſiderare beſtiarum hanc eſſe voluptatem potius, quàm hominum quæ intellectum obfuſcat, bona deſideria extinguit, vitam reddit breuiorem, imò animalia bruta non plus indulgent cibo quàm neceſſitas poſtulat.

Tertio, Præcedens deliberatio multum confert.

Contra accidiam.

PRimo, Crebra beneficiorum Dei recordatio, quæ amorem excitat.

Secundo, Vicinā mortem, quæ bene operandi tempus aufert, meminiſſe.

Tertio

Tertio, Pœnarum & præmiorum æternorum cogitatio.

Quarto, Deditos otio fugere, & ſectari diligentes.

Remedia vniuerſalia.

PRimo, Summum & vniuerſale remediũ ad omnia vitia extirpanda, & inſerendas virtutes, eſt frequens oratio cum fiducia.

Secundo, Frequens confeſſio, & quæ ſtatim cum in aliquod lapſus fueris peccatum, fieri debeat.

Tertio, Frequens ſumptio Euchariſtiæ.

Quarto, Fugere improborum, & ſectari bonorum ſocietatem.

Quinto, Lectio piorũ authorum & ſacræ ſcripturæ pręcipuè.

Sexto, Meditatio paſſionis Chriſti.

Septimo, Conſiderare vitam ſanctorum.

Octauo, Præſentiá diuinæ maieſtatis & angelorum.

Nono, Mortem certam.

Decimo, Iuſtitiá diuinam per exempla illorum quos puniuit.

Vndecimo, Futurum iudicium.

Duodecimo, Pœnā dãnatorum.

Decimotertio, Gaudium & felicitatem Paradiſi.

Quomodo his armis vtendum ad vitia ſperanda?

PRimo, Ab effectibus, id eſt, peccatis, inueſtigare oportet radicem, vnde cætera vitia pullulant. Vnum enim aut alterum ſolet eſſe vitium, duntaxat præcipuum in vnoquoque homine, quod reliqua generat, quo ſublato, etiam illa quę ab eo oriebantur interibunt.

Secundo, Memoria tenere remedia contra illud, vt cùm opus fuerit adhibeantur.

Tertio,

Tertio, Cùm vno aut :
peculiari diligẽtia pugnab
omnia in genere odio ha.
neceſſe eſt) donec illud abſ.
ris, aut ita debilitaueris, vt
non repugnet, vel facilè c
primatur. Contra hunc hoſ
crebro renouandum eſt pro
ſitum, acuenda ira in illum, p
priiſque armis cum eo pugna
dum eſt: adhibenda ſunt etiam
remedia communia, & circa id
examen conſcientiæ quotidianum
verſetur. Nã ſi hodie vnum
aggrediaris, craſtino die alterũ,
nullum tandem ſuperabis.

Quarto, Neceſſaria eſt animi magnitudo, ad ineundũ certamen, & victoriam ſperandam, licet ardua & operoſa futura ſit: Certum victoriæ ſignum eſt, victoriam magnanimiter ſperare.

Quinto, Perſeuerantia in cer-

tando opus eſt, nec deſpondere animū oportet, licet millies cadas, ſurge ergo & pugna. Victus eſt ille ſolùm qui armis & voluntate pugnandi abiectis, ſe aduerſario turpiter dedit. Et licet profectus aliquandiu minimè cernatur, non ideo nihil profeciſti. Nam vt horologij vmbrá progreſſam videmus, progredientem non cernimus: & ſegetes creuiſſe apparet, nō apparet creſcere, ita virtutem creſcentem, quoniam minutis conſtat auctibus, non facilè videas, ſed tandem longiori interuallo creuiſſe videas: ſed & labor ille pugnandi humilitas, & patientia, ſuſtinenti non exiguus eſt profectus.

DE RESTITVTIONE.

ARTICVLVS I.

INTER ea quorum confeſſario neceſſaria eſt cognitio, vel in primis Reſtitutio eſt: per quã ſatisfit pro re ablata vel dãno, vel iniuria. Eſt autem confitentibus neceſſaria, quia ſicut accipere alienũ, ita & tenere inuito domino, mortale eſt. Quæ ſunt obſeruanda circa reſtitutionem, his duobus verſibus adnotantur.

Quis, cui, quid, quantum, vel vbi, quo tempore, quóue
Ordine reſtituas, ſic pie lector habe.

Prius tamen intelligendũ eſt,

cùm loquimur de reſtitutione rei alienæ acceptæ, tam de acceptione iniuſta, vt ex rapina, &c. quàm de retentione non iuſta, vt ex mutuo (quę breuitatis gratia ſub acceptionis nomine comprehendetur) nos loqui.

ARTICVLVS II.
Quis debeat reſtituere.

TENETVR reſtituere quicunq; fuit cauſa iniuſtæ acceptionis, & ſi multi fuerunt cauſa, omnes tenētur. Decem autem modis iniuſtæ acceptionis cauſa eſſe quis poteſt, qui his verſibus continentur:

Reſtituat capiens aliena, eiúſque miniſter:
Iuſſio, conſilium, conſenſus, laúſque coméſque:
Qui recipit, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Primus

Primus ergo eſt, qui per ſe exequitur, ſiue proprio motu & lucro, ſiue alieno, vt miniſter vſurarij, & vulnerans ex domini ſui mandato.

Secundus eſt, iubens qui tenetur, quãdo ex ſua iuſſione ſecuta eſt actio iniuſta, aut ratum habuit quod ipſius nomine factum eſt.

Tertius eſt, conſulens efficaciter: ita vt ex conſilio tali moueatur quis ad perpetrandum actionem iniuſtam, ſi effectus ſecutus fuerit.

Quartus eſt, conſentiens, ſine cuius conſenſu, non ſequeretur actus: ſecus ſi ſine tali conſenſu fuiſſet ſecutus.

Quintus eſt, adulator, quando ex laudatione & adulatione, tanquam ex cauſa vel non cauſa ſequitur effectus.

Sextus eſt, particeps malæ actionis, vt comes, mediator, vel qui aliter in crimine participat, quando eſt in cauſa iniuſtæ acceptionis, ſine qua non facta fuiſſet.

Septimus eſt, receptator taliũ. Eſt enim cauſa maleficij, præbendo eis ſecuritatem & cuſtodiam prædæ: vnde fures animoſius, & ſecurius furantur: Secus ſi non receperit tales vt furarentur.

Octauus eſt, mutus, id eſt, qui poteſt & debet loqui, reprehendendo, mandando & huiuſmodi, & non facit.

Nonus, non obſtãs, id eſt, non impediens actionem iniuſtam, quam poteſt & debet impedire: ſicut quibus incũbit ex officio.

Decimus, non manifeſtans inuaſorem malæ actionis, quando

poteſt

poteſt & tenetur : vt teſtis in iudicio vocatus, & cuſtodes vinearum, & huiuſmodi qui tenentur ad damna, quæ proximus patitur ex defectu manifeſtationis, quatenus non manifeſtare cauſa fuit damni : & quod in his tribus caſibus dicitur, qui poteſt & debet, intellige non ſolũ de his quibus ex officio incumbit generaliter: ſed in articulo neceſſitatis, de omnibus etiam qui in illo caſu poſſunt ſine ſuo damno, & periculo impedire, quando aliter non poteſt illi iniuſtæ actioni obuiari.

Quilibet ex ſupradictis, quando ſecutum eſt damnum, tenetur inſolidum reſtituere. Si verò alij reſtituerint pro parte ſua, teneretur tantum pro reliquo: ſufficit enim ſatisfieri damnificato : vnde ſi vnus aut alter id

totum præſtiterit, reliqui non tenerentur.

ARTIC. III.
Cuid beat fieri reſtitutio.

Diſtinctione opus eſt. Si reſtitutio fit ex ſola re aliena, quæ apud aliquem reperitur, communiter reſtitui debet ei cui debetur, (ſi ſciatur) ſcilicet domino rei, ſiue ſit Eccleſiaſticus, ſiue laicus Sed ſi eſſet prælatus diſsipator bonorum Eccleſiæ, deberet Eccleſiæ reſtitui, habito (ſi fieri poteſt) ſuperioris conſenſu.

Si neſcitur dominus rei vel ad ipſum nõ poteſt eſſe acceſſus, vel non ſine periculo & ſcandalo, reſtituatur Chriſto omnium domino, dãdo pauperibus. Si reſtitutio fit ex iniuſta acceptione, quando etiã datio eſt prohibita

(vt

(vt cũ ordinis ſacri adminiſtrator recipit pecuniam,&c.) reſtitutio non fit danti ſed ei in cuius iniuriã pecunia data eſt, ſiue ſit Eccleſia, ſiue homo aliquis, vel certè Chriſto omnium hæredi.

Si ex ſola acceptione iniuſta oritur obligatio reſtitutionis, nec datio iniuſta fuit, vt in vſura, debet reſtitui damnificato, ita vt concurrant iſta duo ſimul, iniuſta acceptio, & damnum, quod ſequatur ex iniuſta acceptione. Vnde qui pignus furatur à mercatore, eidem mercatori debet reſtituere, poſſet tamen in foro conſciẽtiæ domino pignoris reſtituere, dummodo mercator damnum nõ patiatur. Similiter ſi rem furatam quis furetur, domino reſtituat, ſed fur intelligat ſe non teneri ad reſtituendi amplius.

Si perſona cui fieri debet reſtitutio eſt mortua, dabitur hæredibus: ſi ignoratur, facta inquiſitione debita, dabitur Chriſto in ſuis pauperibus ſi diſtat, & faciliter ac fideliter ad eum mitti poſſit, ſi res eſt magni valoris, debet ad dominum mitti, expenſis & damno detinentis iniuſtè: ſi non poteſt tranſmitti & res eſt parui valoris, poſſet dari eius propinquis, vel pauperi cœnobio, arbitrio boni viri, cum pacto, vt veniente domino eidem reſtituatur, ſi res ſeruari poſſit: ſi vſurarius iis qui à loco vſuræ receſſerunt, velit reſtituere vſuras, expenſis ipſorũ, poteſt mittere, ſi ipſemet vſurarius receſſit, ſuis mittere expenſis.

Non ſemper res debet reſtitui illi, cuius eſt, vel à quo accepta eſt, quando ſcilicet ei eſt

damnoſa,vt enſem furioſo, &c. ſed poteſt ſeruari hæredibus.

Si prohibetur cauſa tantùm, non acceptio, vt in turpi lucro meretricio, &c. non neceſſe eſt reſtituere,niſi interuenerit fraus vel illicita extorſio , vel acceptũ eſt ab eo qui alienare nõ poteſt: debet tamen cõſuli illis, vt dent pauperibus:ſimiliter de acquiſitis per ludum.

Bona incerta reſtitutioni obnoxia, quando non poteſt inueniri dominus,facta diligenti inquiſitione , dentur pauperibus, arbitrio illius qui habet, vel confeſſoris: & huiuſmodi non debent ſibi reſeruare Epiſcopi, niſi quæſtio ad iudicium adducenda eſſet, vt quum quis publicè deprædatus eſt ciuitatem, & ignoratur à quo acceperit, tunc enim de conſilio Epiſcopi,

vel

vel domini temporalis fiet reſtitutio.

Inuenta quæ nunquá habuerunt dominũ, vel cuius non extat memoria, vel qui non curat de iis, ſunt inuenientis. Si habuerunt, vel habent dominum, reſtituenda ſunt domino rei: ſi facta diligẽti inquiſitione non inuenitur dominus, poſſunt dari pauperibus, vel retineri ab inuentore paupere, de licẽtia confeſſoris.

De theſauro cuius dominus neſcitur, ſi inuenitur in proprio fundo, totus eſt inuentoris: ſi in alieno inuenitur, caſu, medietas vna erit domini fundi, altera inuentoris, ſecundum Thomam: ſi ſtudioſè quærendo inuenitur, cum licentia domini donantis, quia non vult ipſe quęrere, totus eſt inuẽtoris. Si quęrit contra vel

præter

præter voluntatem Domini. totus erit Domini. Si ſciendo theſaurum eſſe in fundo, ignorante id domino, emitur fundus, videtur totus theſaurus eſſe Domini. Conſuetudo autem, qua theſauri inuenti principibus reſeruantur, non obligat in conſcientia, iuxta doctorum ſententias.

ARTICVL. 4.

Quid reddendum.

Reddendæ ſunt res, & dána: ſi res exiſtat, ipſa reſtituatur, niſi periculum ſcandali, vel aliud timeatur, tunc enim ad arbitrium boni viri reddetur æquiualẽs. Si res non extat, vel facta eſt deterior, æquiualens reddatur.

Quicunque habet rem alienam, tenetur illi reſtituere, cuius eſt, ſiue habeat bona fide, ſiue

non : quod ſi habuit bona fide, vt ſi emit equum, credens eſſe vendentis, qui tamē non erat: ſi iam vendidit, tenetur reſtituere id quo factus eſt locupletior ex tali re, & non plus: ſi donatum accepiſſet, & vendidiſſet, totum pretium deberet reſtituere. Si verò habet apud ſe, tenetur reſtituere etiam non habito pretio ab eo, cuius res eſt, tamen actionem cōtra vēditorem rei alienæ. Quod ſi mala fide emit rem alienam lucri cupiditate, teneretur reſtituere rem illam ſi habet, vel æquiualens, ſi non habet, & lucrum quod ex ea acquiſiuit: & licet furtiuè auferatur ab eo non liberatur à reſtitutione. Quod ſi accepit rem quam ſcit eſſe alienam non gratia lucri ſed agens fideliter negotium domini ne res pereat, poteſt à ſpoliato repetere,
quic

quicquid expendit. Quod ſi dominus non inuenitur dabis pauperibus, quod remanebat ſupra pretium & expenſas.

Impediens aliquem à conſecutione ciuſcunque boni: licitè, ad nihil tenetur: ſi iniuſtè, impediuit rem qui erat conſequutus, teneretur ad æquale: ſi propè erat vt aſſequeretur, teneretur ad arbitrium boni hominis. Sic etiam impediens aliquem ab officio quod iuſtè exequitur, vt ruſticum ab opere & huiuſmodi, niſi ſecūdum rationem faciat, tenetur reſtituere ad arbitrium boni hominis.

Impedientes creditorem modo illicito ne poſsit exigere à debitore, vt liberando eum à carcere, vel alio modo iniuſto &

in genere damnum alteri iniuſte inferentes (maximè data opera) tenentur, ſi damnum eſt certum, ad omnia: ſi incertum, ad arbitrium boni hominis. Si res aliena pereat in manu illius, qui eſt in culpa ne reddatur Domino, ſi æqualiter apud Domiunm erat peritura, non tenetur de damno, ſecus ſi non erat peritura, vel ante potuiſſet vendi à Domino.

Cedēs bonis propter inopiá, ſi venerit ad pinguiorem fortunam, tenetur in conſcientia reſtituere quod debet.

In damnis vitę, membrorum, ſanitatis, libertatis, honoris, famæ, viriū, fructuum, dāni emergentis, lucri ceſſantis, huiuſmodi pro dānis reſtitutio fiet, vt optimè poterit, ad arbitrinm boni hominis.

Qui virginem ſeductam deflorauit,

florauit, promittendo eam ducere in vxorem, tenetur illam ducere (ſi non eſt inferioris conditionis) quod ſi aliam poſt duxerit, tenetur eam dotare. Quòd ſi aliqua ſigna fuerũt, propter quæ virgo potuit aduertere, quod noluit eam ducere, non teneretur in foro conſcientiæ eam ducere, nec dotare, niſi violẽter eam compreſsiſſet: tunc enim licet pater puellæ nolit eam tradere, vel ipſa nolit nubere, nihilominus debet eam dotare.

ARTICVL. 5.

Quantum debet reſtitui.

SI quãtitas rei vel damni ſit certa, tantũdem reſtituetur: ſi incerta, vt in iniuriis, &c. quantum bo

nus & prudens homo iudicabit, conſideratis circũſtantiis ſingularibus, rei, temporis, loci, perſonæ & huiuſmodi.

Poſſeſſor bonæ fidei, ſi antequam currat præſcriptio, aduertit rem quam poſsidet, non eſſe ſuam, in conſcientia tenetur reſtituere rem integram, & damna, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expenſis factis, gratia colligendorum, & quærendorum & conſeruandorum fructuum: eadem ratio eſt de eo qui non ſoluit legatum per multos annos: tenetur enim fructus etiam perceptos reſtituere.

ARTICVLVS. 6.
Vbi reſtitutio fidei debeat.

Si

SI reſtitutio eſt neceſſaria propter rem alienam, quam quis habet bona fide, fieri debet in loco vbi res habetur.

Si neceſſaria eſt reſtitutio ex iniuſta acceptiõe, reſtituatur vbi dominus rei ſeruetur indemnis: & ſi quis grauandus eſt, occupator grauetur qui ſemper fuit in mora.

ARTICVL. 7.

De tempore reſtitutionis.

TEnetur quidem ſtatim reſtituere qui debet: includitur enim præceptum negatiuum, ſcilicet non tenere alienum: tamen illud ſtatim, ſic intellige vt ſit paratus animo ad reſtituẽdum, quàm citò cõmodè poterit: quãtũ verò ad

executionem, debet reſtituere cõgruo tempore,ſeruatis debitis circunſtantiis.

Tria verò poſſunt excuſare à reſtitutione ſtatim facienda.

Primò,voluntas domini concedentis dilationem.

Secundò, ignorantia rationabilis iuris,vel facti.

Tertiò,impotẽtia, de qua ſex concluſionibus continetur, doctorum ſententia.

Prima eſt, quod exiſtens quis in extrema neceſsitate non habens niſi neceſſaria vitæ ſuæ & ſuorum, non tenetur reſtituere ſtatim,quia omnia ſunt communia tunc temporis.

Secunda eſt, qui reſtituendo non poſſet viuere,ſecundum decentiam ſui ſtatus, etiam ſi dominus rei qui non eſt in tali, vel maiori neceſsitate,nolit dilatio-

nem

nem dare, non tenetur ſtatim reſtituere, debet tamen cauere, ne expenſas faciat non neceſſarias, alioqui non excuſaretur ſecundum rationem.

Tertia eſt, quando reſtitutio eſt in damnum corporis, vel animæ domini, ſi ſtatim fiat, non debet fieri ſtatim.

Quarta, ſi idem redundet in damnum, vel ſit contra bonum commune.

Quinta, ſi probabiliter futurum eſt in damnum famæ, vel vitæ, vel animæ ipſius reſtituentis, vel alterius: vel ſi ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, non debet fieri, niſi ceſſante tali periculo, quia hæc maiora ſunt damna, quàm ſtatim non reſtituere.

Sexta, ſi reſtituere ſtatim, redundat in paruum commodum

creditoris, & in magnum damnum debitoris, vt ſi opus eſſet artifici debitori, vendere inſtrumenta artis ex qua viuit ad reſtitutionem non tenetur: quia ſecundum rationem debet ei dari dilatio. Secus eſſet ſi creditor; eſſet in ſimili caſu, quia nemo vt ſe commodet alium debet incommodare, quòd ſi damnum non eſſet de propriis, ſed poti⁹ quia careret lucro magno, non excuſatur à ſtatim reſtituendo. Nota etiã quod ſi dãnoſa eſſet dilatio creditori, nec ſtatim reſtitueretur, vt; euitaretur huiuſmodi magnum incõmodum in propriis: ſaltem ille indemnis ſeruari deberet.

Nota præterea, quòd confeſſarij non debent huiuſmodi pœnitentes abſoluere antequam in effectu reſtituant, ſi in alia confeſſione

ſeſsione abſoluti, neglexerunt reſtituere.

Quod ſi debitor nõ poteſt habere dilationem à creditore, qui non eſt in neceſsitate: & ipſe debitor poteſt reſtituere, tunc ſine magna incommoditate, tamen non vult, ſed paratus eſt poſtea reſtituere, quia credit ſe nõ bene poſſe tunc: poteſt abſolui, ſi promittat intra certum tempus reſtituere: quòd ſi poteſt, & ipſe in conſcientia ſcit ſe tunc poſſe, & non vult, nullo modo eſt abſoluendus, quia contritum non eſſe ſatis apparet.

ARTICVL. 8.

De ordine & modo in ſatisfactionibus tenendo.

QVi poteſt omnibus reſtituere, non neceſſe habet ordinem ſeruare: ſed omnibus ſtatim (vt dictum eſt)

eſt) reſtituere. Si omnibus non poteſt, prius certa quàm incerta reſtituãtur: niſi incertum huiuſmodi eſſet, vt certum ſit, quod nũquam fuit certorum creditorum, vt calix: huiuſmodi enim ſine iniuria creditorum pauperibus dari poſſunt. Inter bona certa, prius reſtituenda ſunt, quæ in propria ſpecie extant, & ſunt alterius: vt depoſita & etiã empta non ſoluta. Poſt huiuſmodi reſtitutionem, ſeruanda ſunt ſtatuta, & quod diſponit ius ciuile (ſi non ſit contra naturale) & ſi variȩ ſunt opiniones, ſecurior eſt eligenda.

Vſurarius ſi non habet tot bona, vt poſsit ſatisfacere, aliis debitis licitè contractis & vſuris, prius debet ſatisfacere debitis licitè contractis: ſi tamen adſint duæ conditiones, prima vt non

exten

extent in ſpecie propria res vſurariæ, vt pignora (ea enim debēt reddi dominis, reddentibus pecuniam) altera, ſi ex huiuſmodi cōtractibus licitis non fiat pauperior ad ſoluendas priores vſuras, vt in promiſsione dotis accideret, pauperior enim redderetur, &c.

Si bona incerta ſunt, ſecundum conſilium confeſſarij poſſunt reſtitui, qui ſi vederit in magna miſeria debitorem, poterit diſpēſare, vt ſibi retineat, vt pauper Chriſti, ſi tamen hoc expedire iudicabit. Si enim crederetur liberior futurus propter hoc ad furtum, non expediret cum eo hac vti miſericordia.

Occulta cautè reſtitui oportet, ne lædatur fama, ſed publicæ vſuræ publicè ſunt reſtituendæ, magis enim recuperatur fama

per

per reſtitutionem.

Si quis alium, vel ſeipſum via iuris diffamauit iuſtè, non debet reſtituere: ſi iniuſtè, ac falsò, reſtituat dicendo ſe falſum dixiſſe, vel tacuiſſe verum: ſi iniuſtè ſed non falsò (vt qui reuelauit peccatum verum) dicẽdo ſe iniuſtè diffamaſſe aliquem, & malè feciſſe talia dicendo. Sed caueat ne mentiatur, & attendat, quo modo dicat, ne fortè dum reſtituit, magis infamet: tum enim non debet reſtituere, nec quando ſequitur maioris mali periculum, quàm ſit bonum famæ conſecuturum. Si fama non poteſt reſtitui, alter debet recompenſari, & ſatisfieri de damno ſecuto, ex infamatione ad boni hominis arbitrium, eodem modo de libellis diffamatoriis: & ibi debet fieri reſtitutio, vbi facta eſt infamatio

tio publicæ, vel ſecreto. Aduertendum eſt etiam, quod quando infamatoria verba dicta ſunt, illi qui poterat prodeſſe, vel ſecundum ordinē iuris, vel correptionis fraternæ, vel quādo talia non ſunt verè diffamatoria, vt ſunt venialia, vel poſſunt in vtrāque partem interpretari, vel non affirmatiuè, ſed dubitatiuè dicta ſunt, aut cum ſe audiuiſſe tantum quis dixit, vel quę alia via publicata ſunt, nō oportet reſtitutionem famæ facere. Hæc de reſtitutione ex bonis autoribus collecta ſufficiant: iam de cenſuris eccleſiaſticis quædam ſubiicientur.

DE EXCOMMVNICATIONE.

Prius

PRIVS de quibuſdam agetur, quæ faciūt ad cognitionem excommunicatiōis. Deinde de peccatis excōmunicatorum. Demum de caſibus excommunicationis, ad ſingulos deſcendendo.

ARTICVL. I.

EXcommunicatio duplex eſt: minor, & maior. Minor, excluſio eſt à participatione ſacramentorum, & ab electione paſſiua, quia inhabilem facit ad quodcunque beneficium Eccleſiaſticum, &c. Excommunicatio maior, ſeparatio eſt à communione Eccleſiæ quo ad fructum, id eſt, ſacramenta, ſuffragia generalia, & participationem ſpiritualium.

Aduer

Aduertendũ eſt tamen, quod niſi conſummata ſit actio, propterquam quis excõmunicatur (licet ſit incepta) & niſi ſit agens ille ipſe qui elicit actionẽ (quamuis imperet) non eſt excommunicatus: niſi etiam excommunicarentur dantes conſilium, fauorem, &c. & tunc niſi conſequatur talis effectus, non ſubiacent excommunicationi. Præterea, cùm excõmunicatio non feratur, niſi propter peccatum mortale, qui ea eſt conſcientia, vt meritò ſibi perſuadeat, quòd non peccauit mortaliter, nunquam incurret excommunicationem à iure, quia ſentẽtia iuris non eſt iniuſta. Effectus excommunicationis, maioris (vt paulo diſtinctus explicentur,) ſunt.

Primo, Priuati fructu & parti-

cipatione diuinorũ: qualia ſunt ſacramenta, & intereſſe officiis Diuinis, ſi publicè ſint excommunicati. Non tamen excludun tur ab ingreſſu Eccleſiæ, nec ab audiendo verbo Dei.

Secundò, Priuantur, participatione bonorum operum Eccleſiæ, & orationum.

Tertiò, Excluduntur à Regno Cœlorum, ſi iuſta eſt excommu nicatio, vel etiam ſi iniuſta, & malè contemnitur.

Quartò, Excluduntur ab actu ordinis cuiuſcunque: vndè qui exequitur, fit irregularis.

Quintò, Excluduntur à beneficiis Eccleſiaſticis, quæ nec acquirere, nec aliis conferre poſſunt, nec de habitis, fructus percipere, quãdiu ſunt in mora petendæ abſolutionis: & qui annũ perſeueraret integrũ, omnibus

bene

beneficiis poſſet priuari.

Sextò, Excluduntur ab ingreſſu Religionis, niſi prius abſoluantur.

Septimo, Ab electione Canonica, actiuè, & paſſiuè: quod extenditur, etiam ad dignitatem laicam, vt Imperium, & Regnum.

Octauo, Excluduntur ab executione officiorum, & vſu iuriſdictionis.

Nono, Etiam à ſpirituali poteſtate excluduntur, vt non poſſint ordinari, nec ordinare, niſi ſecreti & tolerati ſint.

Decimo, Ab omni actu legitimo, vt procurare, inſtrumenta facere & ab aliis actibus, in quibus homines communicant, vt cohabitare, &c.

Vndecimo, A ſepultura in loco ſacro, &c.

Excommunicatio, ab homine lata, licet iniuſta, timēda eſt, & quærēda abſolutio (dum non ſit nulla) & qui contemneret, mortaliter peccaret. Si autem nulla eſt, & non ſeruando illam non ſequitur ſcandalum, nec timenda eſt, nec ſeruanda, debet autem caſus conſtare ex quo ſen tentia ſit nulla, vt non timeatur: videlicet quòd lata ſit à non habente authoritatem, &c.

In excommunicatione à iure, vel ab homine, non eſt lata ſententia, ſed comminatio, cùm dicitur, *Sub pœna excommunicationis*, &c. Cognoſcitur quod ſit lata ſi ſit per verbum præteriti temporis, vt cùm dicitur *Sit excommunicatus*. Aliqua etiam verba præteritis æquiualent, vt declaratoria, cùm dicitur, decernimus excommunicationi ſubiacere,

cere, & eſt lata ſententia. Quòd ſi verba ſunt diſpoſitiua, & ſonãt in futurum vt excõmunicentur, non eſt lata, niſi addatur, *Ipſo facto*, vel quid, vnde appareat, quòd ſententia ſit lata.

ARTICVLVS II.

De peccatis excommunicatorum.

Excommunicatus minori excommunicatione mortaliter peccat, ſi ſe immiſceat participationi ſacramentorum actiuè, vel paſſiuè.

Excommunicatus maiori excommunicatione, peccat primò & mortaliter, immiſcendo ſe ſacramentis, & diuinis officiis.

Secundo, peccat, ſed non mortaliter, ſi communicat cum aliis in actibus eccleſiaſticis: de quibus ſupra, cùm de effectibus diceretur.

Tertio, Peccat, immiſcendo ſe actibus humanis. Et communiter prohibita hoc verſu ſignificari ſolent.

Os, orare, vale, communio, menſa, negetur.

Per *os*, intellige colloquia, literas, nuncios, munera, oſcula amicitiæ, &c.

Per *orare*, intellige ſacramenta, orationes publicas & omnia ſpiritualia.

Per *vale*, ſalutationē conſuetam verbo vel ſcripto.

Per *communionem*, cohabitare, vel aliquod exercitium commune habere cum excommunicato nō ita ſi cohabitet, ſed pro diuerſo negocio. Poſſunt & actus alioqui hic excludi, vt electionis, officij, & ſic de aliis.

Per *menſam*, ſimul comedere & dormire. Tamen huiuſmodi

peccata

peccata, mortalia cenſeri non debent, ſi abſit contemptus.

ARTICVLVS III.

De peccatis quæ ab excommunicatione redundant in alios.

PRimò, Participare cum excommunicatis in Diuinis.

Secundo, Admittere ad ſepulturam eccleſiaſticam: quod de excommunicatione publica intellige. *De ſepul. cap. 1. in Clement.*

Tertio, participare in crimine damnato, vel propter quod quis excommunicatus eſt, & incurrit excõmunicationem. *cap. Nuper de ſenten. excom.*

Quarto, Communicare in humanis actibus prohibitis, qui tamen qui participant non incontemptum, nec credendo, ex tali communione venturam eſſe

ſententiam in contemptum, nec contra præceptoriam prohibitionem ſuperioris factam, peccant quidē ſed venialiter. *cauſ.* 11. *quæſt.* 3.

Caſus liciti in communicando extra Diuina cum excōmunicatis, hoc verſu continentur.

Vtile, lex, humile & res ignorata, neceſſe.

Vtile, vtriq; parti intelligatur.

Lex, ad matrimonium pertinet.

Humile, Ad ſeruos, filios non emancipatos, aut commenſales, famulos, &c.

Res ignorata, ad ignorantiam facti, & iuris extenditur.

Neceſſe ad violentiam, & indigentiam corporalē, & ſuſtentationem ipſius excōmunicati: & intelligitur etiam neceſſitas damni vitādi, & ſpiritualis conſilij,

ſilij, metus etiam cadēs in virum conſtantem.

ARTICVLVS IIII.
De caſibus excommunicationis.

EXcōmunicatio minor, incurritur, participando cum excommunicato publicè & nominatim, vel ob notoriam iniectionem manus violentæ in Clericum, & ab ea quiuis cōfeſſarius poteſt abſoluere.

De caſibus excommunicationis maioris, breuiter dicetur, in duas partes diuidendo, ſcilicet, in eos qui reſeruantur in Bulla cœnæ Domini, & in alios omnes vtrunque reſeruatos.

Reſeruata in Bulla cœnæ Domini.

PRimus caſus eſt hæreſis, & comprehēdit eos, qui præſumunt legere libros hæreticorum, quique imprimūt, & domi

habent, & demum omnes fautores, receptores, & defenſores hæreticorum.

Secundo, Excommunicantur piratæ, & eorum fautores.

Tertio, Imponentes noua pedagia in terris ſuis, vel prohibita exigentes.

Quarto, Falſificatores literarum, & ſupplicationum Apoſtolicarum, & mutantes ſupplicationes, huiuſmodi ſignatas, & datatas, vel nomine pontificis, aut vicecancellarij, aut Datarij eas ſignare præſumentes, ſine Papæ, vel Datarij licentia.

Quinto, Qui ad ſedem Apoſtolicam venientes, & recedentes ab ea, & in curia morantes, temeritate propria capiunt, ſpoliant, detinent, aut ex deliberatione verberare, mutilare, vel interficere præſumunt, & qui talia

fieri faciunt, ſeu mandant.

Sexto, Qui litigantes in curia, vel ad eam recurrentes pro ſuis cauſis, & negotiis, vel aduocatos vel procuratores ipſorum, vel auditores, vel iudices occaſione cauſarum, vel negotiorum huiuſmodi, verberant, mutilant, ſpoliant, vel occidunt.

Septimo, Mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, detinentes, deprædantes Romipetas, & peregrinos, ad Vrbẽ cauſa deuotionis, ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipſa, & in his dantes auxilium, conſilium, vel fauorem.

Octauo, Qui occupare, detinere, hoſtiliter deſtruere, vel inuadere in totum vel in partem, almam Vrbem, regnum Siliciæ, Sardiniam, Corſicã, terras circa

Pharum,

Pharum, patrimonium Eccleſiæ, & terras ei ſubiectas præſumũt: aut iuriſdictioné ſupremam Eccleſiæ competentem, vſurpare, perturbare, retinere, vexare prę-ſumunt, & adhærentes, ac defenſores eorum, ſeu auxilium, conſilium, fauorem præſtantes.

Nono, Ablatores, vel detentores, vel in quorũ manus, peruenerint ſciẽter reliquiæ, & alia quæcunque ex eccleſiis, & intra, & extra mœnia Vrbis, tempore direptionis, niſi reſtituerint res ablatas dominis, ſi nouerint eos vel deputatis ad hoc, vel cum ipſis, amicabiliter concordauerint.

Decimo, Quicunque equos, arma, quæuis metallorum genera, atque bellica inſtrumẽta, & materiam eorum, deferunt inimicis nominis Chriſti, quibus Chri-

ſtianos impugnant,& qui de rebus Reipub. Chriſtianæ ſtatum concernentibus, in Chriſtianorum damnum, inimicos religionis certiores faciũt,illíſque conſilium præſtant.

Vndecimo, Temerè mutilantes, verberantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos,eáque mandantes.

Duodecimo, Qui impediunt, ſeu inuadunt victualia, vel alia ad vſum Romanum curiæ neceſſaria adducentes, vel qui impediunt, ne deferantur, ſeu perturbant,& qui talia defendunt.

Decimotertio, Qui inhibent, ne aliquæ literæ Apoſtolicæ, citationes,monitoria,& executoriales, quæ à ſede Apoſtolica emanauerint ſine ſuo bene placito

cito executioni mandentur, ac notarios, vel executores eorum capiunt, incarcerant, detinent, vel id fieri curant, & ne literis & mandatis, ſeu decretis ſedis Apoſtolicæ, & legatorum ac nunciorum, & iudicum, legatorum, &c. pareatur, niſi habito prius eorũ conſenſu, &c. neue tabelliones, & notarij ſuper huiuſmodi conficere inſtrumenta, vel acta, aut confecta parti cuius intereſt, tradere debeant.

Decimoquinto, Qui ſub quibuſlibet pœnis prohibent, ſtatuunt, ſeu mandant, ne pro quibuſuis negociis proſequendis, ſeu gratiis impetrãdis, ad Rom. curiam accedant, ſeu impetrent, ſeu impetratis vtantur. Quique à Romani Pontificis obedientia pertinaciter ſe ſubtrahere, vel recedere præſumunt,

Decimo

Decimoquinto, Qui perſonas eccleſiaſticas,capitula,&cetera. ad ſuum tribunal,vel conſilium, præter iuris communis diſpoſitionem trahunt, vel id curant, & qui ſtatuta, pragmaticas, & decreta hactenus fecerunt, & publicarunt, aut facient & publicabunt in futurum, quibus libertas eccleſiaſtica tollitur,læditur, deprimitur, aut reſtringitur, aut Apoſtolicæ ſedis iuribus præiudicatur.

Decimoſexto, Qui iuriſdictiones, fructus, & redditus, ad eccleſiaſticas perſonas, ratione eccleſiarum,&c. pertinentes vſurpant,ſurripiunt,vel ſequeſtrant, aut collectas, decimas, & alia onera perſonis eccleſiaſticis, atque eorum bonis (abſq; expreſſa licentia Romani Pontificis) imponunt, aut etiam à ſponte

dantibus

partes actrices, ad reuocandum, citationes, inhibitiões, aut alias litteras, & abſoluēdum eos contra quos emanarunt, à cenſuris, & pœnis in illis contentis, vel alias executionem litterarũ, vel executorialium impediunt. Qui non intelliguntur abſoluti, niſi ſtatuta, &c. publicè reuocauerint, & vbi annotata ſunt, deleuerint, & de reuocatione, & caſſatione Papam certiorem fecerint, cum propoſito deſiſtendi, & cætera.

Decimooctauo, Qui contra tenorem præſentium aliquos abſoluere præſumpſerint, niſi in articulo mortis, & tunc præſtita cautione de ſtando S. Rom. Eccleſiæ mandato, vel ſatisfaciendo, &c.

Et hactenus de reſeruat bulla cœnæ, in qua fuſius l.

Secundo, Inquiſitores, & officij inquiſitionis executores, qui procedere omittunt contra hæreticos, contra ſuam conſcientiam, & iuſtitiam vel falſo hæreſim imponunt. Cle. de hæret. ca. Multorum Papalis.

Tertio, Inquiſitores, & commiſſarij eorum, vel Epiſcoporum ſiue capituli, ſede vacante, qui pecuniam extorſerint, aut ſcienter Eccleſiæ bona ad delictum clerici applicare attentauerint *Clem. de hæret. ca. Nolentes*. Ante ſatisfactionē Papalis Poſt ſatisfactionem, Epiſcop.

Quarto, Qui perſeuerant, vel ſectam fratricellorum, beghinarum & prælati, qui eis cōcedunt *In Extrauag. Ioan. 22. cap. Sancta Romana Epiſcopalis*.

Quinto, Mulieres ſtatũ beghinatus ſectantes, vel de nouo aſſumentes, ac religioſi eas admittentes, vel præbentes conſilium, auxilium, vel fauorem. *De Relig. ca.1. Epiſco:* Beghinæ hic non dicuntur, quæ à nuptiis abſtinent, in ſua puritate Deo famulari cupiẽtes: Sed aut infideles, de quibus Cle. De hæret. cap. Ad noſtrum. Aut ſuſpectæ de fide, vt in hac decretali inſinuatur.

Sexto, qui præſumptuoſe volũt ordinationes ab Octomano, & Guidone factas ratas eſſe. *Extrà, de Schiſmaticis, ca.1. Epiſcop. Secluſo Schiſmate.*

Septimo, Qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione con fiſus, Papæ ſibi nomen vſurpat, & qui ipſum recipiunt, & qui à duabus partibus Cardinaliũ electus, gerit ſe pro Papa, niſi maior

ior

ior cōcordia interceſſerit. *Extrà de elect.ca. Licet, Epiſcopalis ſecluſo Schiſmate.*

Octauo, Qui in clericum, vel monachū manus violentas iniiciunt. Et non ſolùm executor intelligitur, ſed qui mandat, conſulit, dat cōſilium, fauorem, conſenſum & qui ratum habēt poſt factum, ſi nomine ipſius factum eſt. *In decret.17. q.4.cap. Si quis ſuadente Papalis.*

Nono, Inſequētes Cardinales, vel manus violentas in eos iniicientes. Item domini temporales, vel eorum officiales, qui cōtra huiuſmodi cōſtitutionē Bonifacij (*ca. Fœlicis, De pœnis in 6.*) non fecerint ſeruari, intra menſem à die notitiæ cōputandum. *Extrà de pœn. cap. Fœlicis, lib. 6. Papalis.*

Decimo, Qui epiſcopum per-

cuſſerit,ceperit,bannierit,vel id mandauerit,ratificauerit, conſuluerit, fauerit, ſocius fuerit, vel ſcienter defenderit. *Cler. de pœn. cap. Si quis Papalis. Et ex parte excommunicatio* hæc reſeruatur in bulla cœnæ domini, vbi dicitur. Excom. & anathe. omnes temerè mutilãtes, vulnerãtes, &c.

Vndecimo, Qui quépiã Chriſtianorum per quoddam genus hominum (quos vocant Aſſaſſinos) interfecerit, vel interfici mandauerit, quamuis mors non ſequatur, aut eos receptauerit, defenderit, vel occultauerit. *Innocen. 4. de hom. lib. 6. c. 1. Epiſc.*

Duodecimo, Qui victualia deferunt, vel quæuis mercimonia, tempore belli, ad infideles, & quouis tempore, ſi deferunt in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum Ægypti. *De Iudæ & Saræ.*

Saræ.cap.d liberandum.In Extrauag. Clemen.ſub tit. De ſent.excommuni.& in proceſſu cœnæ Domini.

Decimotertio, Qui aſtringunt, &ſimul ſpoliant loca ſacra. *Extrà, de ſent.excom. ca. Conqueſtus. & cap. Tua nos, Papalis poſt denunciationem.*

Decimoquarto, Qui Chriſtianos naufragantes rebus ſuis ſpoliant, niſi reddiderint. In concilio Lateraneñ. De Raptor, cap. excommunic.Epiſcopalis.

Decimoquinto, Cardinales, qui ſede vacante, cõſtitutioni de electione Rom. Pontificis, præter ſimoniam facienda, conuenire præſumpſerint Iulius 2. in Extrauag.ca.Quum tam Diuinum, Papalis.

Decimoſexto, Qui ab ordinationibus, ſententiis,ſeu mãdatis Romanorum Pontificum ad ſu-

turum concilium appellant, aut qui ad hoc fauorem, conſilium, auxilium dederint vel aliorum dicta approbauerint, &c. Iulius ij. in Extrauag. capite, Suſcepti regiminis.

Decimoſeptimo, Qui litterarũ apoſtolicarum falſariis fauent. Extrà, de cri. fal. cap. ad falſariorum. Pap. iuxta Caie. Ipſi falſarij excommunicantur in proceſſu cœnæ Domini.

Decimooctauo, Impugnantes litteras electi in Papã antequã coronetur. Benedictus ij. Extrauag. Epiſcopalis.

Decimonono, Qui eccleſiaſticã libertatem offendunt faciendo ſeruari ſtatuta, & conſuetudines introductas contra eam, niſi intra duos menſes poſt publicationem ſententiæ, de capitularibus fecerint amoueri, & ſtatua-

rij ſcriptores, poteſtates, conſules, rectores, conſiliarij, & qui ſecundum ea præſumpſerint iudicare, vel in publica forma ſcribere iudicata. Hono. 3. de ſent. excom. cap. Nouerit, Papalis, ex proceſſu curiæ.

Viceſimo. Qui repreſalias aduerſus pſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſorum cõcedunt, vel extendunt ad eas, niſi intra mẽſem reuocauerint. Si perſona ſingularis fuerit, ſententiam excommunicationis incurrit: ſi Vniuerſitas, eccleſiaſtico ſubiacet interdicto. Grego. x. de iniuriis, ca. Etſi pignorationis, lib. 6. Epiſcopalis.

Viceſimoprimo, Qui perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittendum, bona ſua laicis compulerint, vel vſurpauerint ex huiuſmodi con tractibus, etiam licitè factis, ali-

quid, niſi legitimè moniti reſtituerint, &c. Greg.x. de re.eccleſ. non alienan.cap. Hoc conſultiſſimum, lib.6. Epiſcopalis.

Viceſimoſecundo, Qui quaſlibet perſonas eccleſiaſticas, ad quas ſpectat electio in monaſteriis vel piis locis, grauauerint, ſpoliãdo vel alias iniuſtè perſequẽdo, pro eo quòd noluerũt eligere perſonã, ad cuius electionem inducebantur. Greg. de elect.ca. Sciant cuncti, lib.6. Epiſcopalis.

Viceſimotertio. Qui impediũt litigantes in quouis foro, eccleſiaſtico etiam extra curiã, in cauſis, quæ de iure ad dictum forum pertinẽt, vel cõſilium, auxilium, fauorem ad hoc præſtant. Extrà, de immunit eccle.lib.ſexto, cap. Quoniam. Epiſcopalis poſt ſatisfactionem. Pro quanto tamen qui apoſtolicas litteras impedi-

ret,

ret, contra proceſſum cœnę Domini Papalis.

Vigeſimoquarto, Qui grauant illos, qui ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti protulerūt, vel quorum occaſione ſunt prolatæ, niſi intra duos mēſes reſipuerint Gregor. de ſent. excom. lib. ſexto, ca. Quicunque, Pap. Si reſipuerint intra duos menſes, Epiſcopalis.

Viceſimoquinto, domini temporales interdicētes ſubditis, ne perſonis eccleſiaſticis vendant, emant, aut alia obſequia exhibeant. Bonif. 8. de imm. eccleſ. li. ſexto, c. Libertatis, Epiſcopalis.

Viceſimoſexto, Qui regalia, cuſtodiam, ſiue guardiam, vel titulum aduocationis, vel defenſionis in locis piis vacantibus, de nouo vſurpare conantes bona eccleſiaſtica occupare, præſumunt.

munt. Bonifa.de electione cap. generali lib. 6 Epiſcopa.

Vigeſimoſeptimo, Qui fecerit contra ſtatutum Alexandri. 4. qui eccleſias, & perſonas eccleſiaſticas ad pedagia & guidagia ſtatuit non teneri. Extrà decen. lib. ſexto. capi. Quanquam, Epiſcopa. præmiſſa plenaria ſatisfactione.

Vigeſimooctauo, Conſules, rectores, & qui poteſtatem habere videntur, cum fautoribus ſuis & eorum ſucceſſores in officiis, qui onera impoſuerint, & angariis afflixerint perſonas eccleſiaſticas, & euacuauerint iuriſdictionem, & authoritatẽ prælatorum ita vt nihil poteſtatis temporalis videatur eis remanſiſſe in ſuos. Extra de immu. eccl. cap. Non minas Epiſcop. præmiſſa ſatisfactione.

Vigeſimonono, Qui reuocatio-

nem excommunicationis, &c. vel abſolutionem vi, vel metu extorquent. Grego. Extrà de iis quævi met. lib.6.c.i.Epiſcopale.

Trigeſimo, offendentes eccleſiaſticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinũ cultum excommunicatis & interdictis. In Clement. de ſent. excom mu. cap. Grauis papalis.

Trigeſimoprimo, Impedientes ſequeſtrationem beneficij per loci ordinarium factam, vna diffinitiua ſententia contra poſſeſſorem promulgata vel fructus ſequeſtratos quoquo modo occupare, pręſumẽtes. Extra, de ſequeſt. cap. I. Epiſcop. amoto impedimẽto, & reſtitutis occupatis: alioquin nullatenus abſoluẽdus.

Trigeſimoſecundo, Impedientes monialium, aut canonicarum ſecularium viſitatores in ſuo officio

ſicio, niſi moniti reſipiſcant. In Cle. de ſtatu monia. cap. Attendentes, Epiſcop.

Trigeſimotertio, Sepelientes in loco ſacro hæreticos, & eos qui deliberatè adhærét eis, ac receptatores eorum. De hæret. lib. 6. cap. Quicũque: abſulutionis beneficium non merẽtur, niſi propriis manibus publicè extumulent, & proiiciant, Epiſcopalis.

Trigeſimoquarto, Qui in cœmiteriis tépore interdicti, quoſcunque in caſibus non conceſſis, aut excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifeſtos vſurarios, ſciẽter ſepelire præſumũt, nõ ſine contemptu clauium. Extra, de ſepultu. cap. 1. Epiſcop. præmiſſa ſatiſfactione.

Trigeſimoquinto, Qui ſcienter in gradibus prohibitis, conſanguinita

guinitatis,aut affinitatis,vel cum manialibus,vel qui in religione, aut ſacris conſtituti, matrimonium contrahunt. Clement.5.de conſanguinit. & affinit.capit. 1. Epiſcopalis.

Trigeſimoſexto, Simplices religioſi, qui decimas eccleſiis debitas vſurpare præſumunt, &c. niſi poſt requiſitionem deſiſtāt, à præmiſſis intra menſem, & dānificatis eccleſiis emēdam intra duos menſes faciant.In Cler.de deci.capit. Religioſi, Epiſcop. ſatisfactione præmiſſa.

Trigeſimoſeptimo,Religioſi, & clerici ſeculares inducētes alios ad vouendū,vel promittendum, vt ſepulturas, apud ſuas Eccleſias eligant,vel iam electas, vlterius non immutent. Extrà, de de pœn.ca. Cupientes, Papalis.

Trigeſi

Trigeſimooctavo, Religioſi de clauſtris ad audiendas leges, vel medicinā exeuntes & intra duos mēſes ad clauſtrū nō redeuntes, & presbyteri, ac alij clerici perſonatus habentes, intra prædictū ſpatium ab huiuſmodi audiēdis non deſiſtētes. Hono. 4. Ne clerici vel mona. ca. Super ſpecula, Epiſcopalis.

Trigeſimonono, Officiales excommunicantur, aut poteſtates, vſuras quibuſdam ſtatutis fouentes. In Cle. de vſu. cap. 1. Epiſco.

Quadrageſimo, Clerici minores Epiſcopis, vſurariam prauitatem fouentes, concedendo domus ad exercendū fœnus. Extrà, de vſu. lib. 6. c. Vſurarū, Epiſcop.

Quadrageſimoprimo, Qui vrbis Ro. dignitates, ſeu officia vſurpant. Extrà, de elect. lib. 6. cap.

Funda

Fundamenta, Papalis.

Quadrageſimoſecũdo, Dominĩ & alij rectores, & officiales ciuitatis, in qua Papæ electio celebranda eſt, ſibi iniuncta diligenter non adimplentes, aut fraudem in eis committentes, De electio. libr. 6. cap. Vbi periculum, Epiſc.

Quadrageſimotertio, Mittẽtes ſcriptum, vel nuncium Cardinalibus, in conclaui exiſtentibus, vel alicui ipſorum ſecreto loquentes. Extrà, de elect. lib. 6. ca. Vbi periculum, Epiſcopal.

Quadrageſimoquarto, Religioſi mendicantes immoderate habitacula acquirentes, vel dimittentes, vel transferẽtes, in alios vſus. Bonifac. De exceſ. prælat. cap. 1. Epiſcop.

Quadrageſimoquinto, Scienter communicantes, auxiliando, fa-

uendo,vel conſulẽdo,ei,qui nominatim excõmunicatus eſt in crimine,propter quod eſt excõmunicatus. Innoc. 3. de ſentent. excom. cap.Nuper, Epiſcopalis, ſi conditor canonis non ſeruauit abſolutionem.

Quadrageſimoſexto, Qui ſcienter & ſponte participant in diuinis cum nominatim excommunicatis à Papa. Clemens iij. de ſenten.excom.Cap.Significauit. Papalis.

Quadrageſimoſeptimo, Qui fictionem, ſeu fraudem committunt ad hoc, vt iudex perſonaliter vadat ad mulierem pro teſtimonio. De Iudic. in 6.cap. Mulieres.Epiſcop.

Quadrageſimooctauo, Pars quæ procurat vt de aliis,quàm de manifeſtis iniuriis, ſeu violentiis conſeruatores ſe intromittant,

vel

vel ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem. Extrà, de offi. deleg. cap. Hac conſtitutione, Epiſcopalis, præmiſſa integrali ſatiſfactione.

Quadrageſimonono, Religioſi temerè habitũ ſuum dimittentes, vel ad quæuis ſtudia ſine debita licentia accidentes, & doctores, qui religioſos habitu ſuo dimiſſo leges, vel medicinam ſcienter docere; aut in ſcholis ſuis retinere præſumunt. Extrà, ne cler. vel mo cap. Vt periculoſa, Epiſcopalis.

Quinquageſimo, Simplices monachi, & Canonici regulares ad curias Principum ſe conferentes, vt damnum aliquod inferant ſuis prælatis, aut Monaſterio Extra, de ſtat. mo. cap. Ne in agro. Epiſc.

Quinquageſimoprimo, Monachi intra ſepta, monaſterij ſine licentia Abbatum ſuorum arma tenentes. Extra, de ſtat. monac. cap. Ne in agro, Epiſc.

Quinquageſimoſecundo, Religioſi parochiale officium circa extremam Vnctionem, Euchariſtiam, Matrimonium, & abſolutionem, excommunicatorum à canone, & ſtatutis prouincialibus, vel Synodalibus, vel etiã à culpa, & à pœna, vſurpantes. Extrà, de priuileg. cap. Religioſi, Pap.

Quinquageſimotertio, Religioſi, qui proferũt aliqua, vt audientes retrahãt à ſolutione decimarum Eccleſiis debitarum. Extrà, de pœnis, lib. 6. cap. Cupientes, Epiſc.

Quinquageſimoquarto, Religioſi ſuſpenſi ab officio prædi-

cationis quod ſciẽter poſtpoſue-rint conſcientiam facere confitentibus, de non ſolutis, decimis Eccleſiis debitis, ſi dicta negligentia non purgata, prædicare præſumunt. Extra, de pœn. cap. Cupientes, Epiſco.

Quinquageſimoquinto, Religioſi non ſeruãtes interdictum, quod ſeruat mater eccleſia, ſi ſit localis ac generalis. In Clemen. de ſenten. excomm. cap. Ex frequentibus, Epiſcopalis.

Quinquageſimoſexto, Qui propter legitimum impedimentum abſoluti à ſententia canonis, vel hominis, ab eo, qui de iure abſoluere non poterat, contemnunt quàm primùm cõmodè poſſunt, ei à quo de iure erant abſoluendi, ſe præſentare. Extrà, de ſent. excom. lib. 6. cap. Eos. Reincidit in eand. ſent. qua prius ligabatur.

Quinquageſimoſeptimo, Qui in locis Chriſtianorum, corpora defunctorum, ad alia loca tranſferenda exenterare, ac inhumaniter, & crudeliter pertractare, vel pertractari facere præſumũt. In extrauag. de ſepult. cap. Deteſtandæ, Papalis.

Quinquageſimooctauo, Qui dant, & recipiunt aliquid ſimoniacè, in ordine vel beneficio, vel mediatores fuerint, vel procurauerint, vt huiuſmodi fiat ſimonia. Martinus 5. in Concilio Conſtant. Papa.

Quinquageſimonono, qui aliquid ex pacto dat, aut recipit, pro ingreſſu religionis. Vrban. 5. In extrauag. c. Sanè ne in vinea, Papa.

Sexageſimo, Religioſi, qui ex ordinibus mendicantium ad aliquem monaſticum ordinẽ) præter Carthuſienſem) abſque ſedis Apoſto

Apoſtolicæ licentia ſpeciali, con uolant, & qui ipſos recipiunt. Martinus 5. In extrauagan. capit. Viam ambitioſè, Papalis.

Sexageſimoprimo, Qui bona eccleſiaſtica alienãt, & alienata recipiunt Paulus 2. In extrauag. cap. Ambitioſè, Epiſcop.

Sexageſimoſecundo, Sacerdotes officiũ vicecomitis, aut Præpoſiti ſecularis habentes, & poſt monitionem emẽdare nolentes. Extrà, ne cle. vel mo. cap. Clerici, Epiſcopa.

Sexageſimotertio, Qui aſſerere præſumunt tenẽtes beatam Virginem ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, Hæreſim, aut peccatum mortale incurrere, & viceverſa, Sixtus 4. in extrauag. cap. Graue nimis, Papal.

Sexageſimoquarto, Impedientes Legatos, vel nũtios apoſtoli-

cos,ne recipiantur & faciant ea, ad quæ miſſi ſunt. Ioannes 22. In Extrauag. cap. Super gẽtes, Epiſ. quantum ad hunc canonem.

Sexageſimoquinto, Vocati ad dirigẽdas moniales in electionibus faciendis, qui non abſtinent ab his, vnde poſſit oriri diſcordia, vel nutriri in ipſis electionibus. Extrà, de elect. cap. Indemnitatibus, lib. 6. Epiſcopalis.

Sexageſimoſexto, Qui ordini Prædicatorũ, aut Minorum contumeliam, ſeu iniuriam faciunt, intrando Monaſteria, monialiũ in caſibus non cõceſſis, vel libellos in infamiam ſtatus ipſorum publicando, vel docendo, quod non ſunt in ſtatu perfectionis, vel exercendo violentiã in loca ipſorum, vel detinendo in eccleſiis ſuis apoſtatas eorum, & eos reiiciendo à conſortio Vniuerſitatis

tatis Pariſienſis. Alexander, in priuilegio. Ex alto, & in alio, Non ſine multa. Item, Bonifa. in priuilegio, Virtute. Abſolutio Papæ, vel magiſtro ordinis reſeruatur.

Sexageſimoſeptimo, Cardinales Rom. eccleſiæ reuelantes aliquid in cõſiſtorio vetitum à Papa, vnde aliquid præiudicij vel ſcandali naſcitur. Leon. 10. in 9. ſeſſione, Concilij Lateranenſ. Papal.

Sexageſimooctauo, Qui librũ, aut quancunque ſcripturam imprimere ſeu imprimi facere pręſumunt, niſi prius in Vrbe per vicarium & ſacri palatij Magiſtrum, in aliis vero diocœſibus per Epiſcopum, vel alium peritum ab eo deputatum, & ab inquiſitore. Idem, ibidem, in 10. ſeſſione.

Sexageſimonono, Qui in ſuis prædicationibus ad populum, miracula falſa, aut incerta, vel prophetias, quæ ex ſacra ſcriptura non conſtant, prædicare, vel Eccleſiæ prælatis detrahere auſi fuerint. Idem, ibidem, in 11. ſeſſione.

Septuageſimo, Accedentes ad Dominicum ſepulchrũ ſine licentia Papæ. In lib. pœnitẽtem. Hic caſus continetur. vt refert Archid. flor. 3. part. titu. 5. cap. 30. Papalis.

Septuageſimoprimo, Qui audiunt ſcienter legi libros Hæreticorum, & inquiſitoribus abſolutio reſeruatur. Sunt & aliæ excommunicationes, quæ non videntur in vſu eſſe, vel non ſunt generales, ſed quæ in hac vel illa diocœſi vigent, & confeſſarij (præſertim qui facultatem ab eis

abſol

abſoluendi non habent) debent curare, vt eas nouerint, quæ ligant, vbi ipſi confeſſiones audiúnt. Sed dicta de caſibus excõmunicationis ſufficere vidẽtur: vt ſi qui occurrerint, agnoſcantur. Qui fuſiorem tractationem requiret, ad canones, vel alios autores, ei recurrere, vel certè peritiores conſulere licebit.

DE SVSPENSIONE.

SVſpenſio eſt cenſura eccleſiaſtica, inhabilitãs ad executionem, ordinum, officiorum, vel iuriſdictionis, ex aliquo impedimento proueniens, ex inſtitutione eccleſiæ habet robur: & quamuis pœna ſit potius quàm culpa, cõmuniter tamen propter peccatum incurritur,

ſępè

ſæpè tamen veniale.

Qui ſuſpenſus eſt à pontificalibus, non poteſt, quæ ſunt pontificalia. Qui ab ordine tantùm non poteſt ea quæ ſunt ordinis: ſi à iuriſdictione tantùm, non poteſt quæ ſunt iuriſdictionis: ſi ab vtroque, neutrum poteſt. Si eſt ſuſpẽſus ab officio, & beneficio, non poteſt agere nomine proprio, tanquam beneficiatus: nec debet habere redditus, licet mediocrem ſuſtentationem habere poſſit, ſi aliunde non habeat vnde viuat. Suſpenſus à iure etiam propter defectum corporalem, vel ab homine, debet abſtinere ab officio etiam poſt contritionem & confeſſionem, quouſque relaxata fuerit ſententia: aliàs ſuſpenſus à diuinis, vel officio, vel celebratione, ſi cõtra faciat, mortaliter peccat.

Cùm minora interdicuntur, maiora intelliguntur interdicta, non vice verſa, vt ſuſpẽſus à ſubdiaconatu interdicitur à ſuperioribus ordinibus, non è cõtrario.

Quicunq; poteſt cogere per cenſuram Eccleſiaſticam, poteſt ſuſpendere, excommunicare, & interdicere: & qui poteſt excommunicari, poteſt ſuſpendi, & debet fieri in ſcriptis ſuſpẽſio, monitione præmiſſa quãdo fit propter contumaciã, non autem ſi feratur in pœnã delicti cõmiſſi.

Quando in ſententia ſuſpenſionis dicitur, *Donec ſatisfecerit, &c.* adueniẽte conditione, non indiget alia relaxatione, ſicut excommunicatio.

Suſpẽſus à iure poteſt ab Epiſcopo abſolui, niſi canonis conditor ſibi reſeruet, vel niſi ſit ſuſpenſus propter peccatũ, à quo

non

non poteſt ipſe abſoluere. Si verò ab homine ſententia eſt inflicta, abſoluet qui eam tulit, vel ſuperior: & abſolutio fit ſolo verbo, *Reuoco*, vel *Remoueo*, vel *Abſoluo à tali ſententia*, quia non habet propriam formam.

Caſus permulti ſunt in quibus incurritur ſuſpenſio, inter quos eſt concubinatus notorius clericis, oblatio vel ſuſceptio duelli à clerico. Suſpenduntur etiam ordinati extra tempora, vel ab Epiſcopo non ſuo, vel excommunicato, &c. Suſpenduntur & ſymoniaci: ſed de his & aliis qui pleniorem deſiderat tractatum, videat canones, vel aliquem ex his qui collegerunt (vt Syluester) aut conſulat peritos.

DE INTERDICTO.

INterdictum Eccleſiaſticum eſt, quædam prohibitio,qua in aliqua terra, vel Eccleſia, vel perſonis, interdicitur, adminiſtratio ſacramentorum vel diuinorum officiorum celebratio, ſeu executio aliquorum ſpiritualium. Et quãdo prohibentur omnia ſpiritualia,dicitur ſtrictum: quando quædam tantum,dicitur largum. Triplex eſt locale tantum,perſonale tantum, locale & perſonale ſimul. Et cùm interdicitur aliqua vrb locale: cum clerus, perſonal cum vtrunque vrbs & perſonæ, dicitur locale & perſonale ſimu

Quodlibet iſtorũ duplex e generale,vt cùm interdicitur t ta vrbs,vel populus, vel proui

cia: particulare, vt cùm aliqua Eccleſia in vrbe, vel aliqua perſona, vel in vno delicto plures nominantur:& tuncquocunque pergant interdicti ſunt, quandiu durat interdictum (ſi ad tempus fuit) vel abſoluuntur, nec poſſunt audire diuina, imò in diuinis euitandi ſunt, ſicut excommunicati, non autem extra diuina.

Poteſt Papa omnia interdicere, præter baptiſmum paruulorum,& pœnitentiam morientium, & illa ſine quibus iſta duo non poſſunt bene fieri: alij prælati non poſſunt, niſi ſecundum iuris diſpoſitionem, interdicere.

Ad obſeruationem interdicti tenetur quis, quando publicè promulgatum eſt: contra perſonam, vel collegiũ, vel locum certum, à iudice, ſpecialiter & expreſſe,

preſſe.non aliter. Sufficit autem ſcire ꝙ vicini & maximè metropolitana eccleſia receperit ſententiam,& ſeruet: & etiam religioſi exempti,niſi habeãt ſuper hoc ſpeciale priuilegium,tenentur obſeruare. Excuſat tñ ignorantia probab.lis,non craſſa,vel ſupina.

Clero interdicto, non intelligitur populus interdictus, nec vice verſa. Et nomine cleri, in materia fauorabili,intelliguntur religioſi, non autem in odioſa. Interdicti ciuitate propter delictum domini, ciues non ſunt interdicti: ideo extra ipſam poſſunt audire diuina. Si autem populus eſt interdictus, & Comites & nobiles interdicti ſunt,niſi ex priuilegio ſint ſui iuris, & etiam ſuburbia,& villæ circa ciuitatem, quæ non pertinent ad

aliam vniuerſitatem.

Interdicto clero, non eſt interdicta eccleſia: ideo alij clerici licitè celebrant in ea. Si eccleſia interdicatur, alia eccleſia cohærens, vel capella mediãte muro, nõ intelligitur interdicta. Si veniant homines non interdicti ad alia loca interdicta, non poterũt ibi celebrare, neque audire diuina: ſecus ſi communitas, & non locus: excludendi tamen eſſent interdicti, & curandum ne vilipendantur cenſuræ eccleſiaſticæ. Qui habitãt in populo interdicto, non ſunt tamen de illo, non cenſentur interdicti, nec pueri, qui doli non ſunt capaces.

Interdictũ aliquando emanat à iure, aliquando ab homine.

A iure, generale eſt cõtra collegium, vel vniuerſitatem cogẽtem eccleſias, vel perſonas eccleſiaſti

cleſiaſticas ſoluere pedagia, &c.

Secundo, contra vniuerſitatem locantem domos vſurariis, ad exercendum fœnus.

Tertio, contra vniuerſitatem quæ repreſalias concedit contra perſonas eccleſiaſticas.

Quarto, contra non ſeruantes ſeruanda, in electione Papæ.

Quinto, contra quamcunque ciuitatem (præter Romanã) quæ conſentit dando auxilium, conſilium, vel fauorem occidẽtibus, vel percutiẽtibus Cardinalem, vel non punientem infra menſem, ſi poterit.

Sexto, contra ciuitatem quæ proprium Epiſcopum percuſſerit, vel cœperit, aut in exilium miſerit.

Septimo, cõtra clericos vel religioſos inducẽtes aliquẽ ad vouendum, vel promittendum de

ſepultura, ſi in eccleſia eum poſtmodum ſepeliant, ſi non reſtituant omnia intra decem dies.

Octauo, cōtra regnum vel locum, quando dominus eius impedit, ne legatus vel nūcius Papæ poſſit exequi officium ſuum.

In prædictis tamē caſibus (vt dictū eſt) nullus tenetur ſeruare interdictū, ante denūciationem per iudicem faciendam.

Particulariter quandoque locus interdicitur à iure.

Primo, quādo eccleſia eſt polluta per homicidium vel effuſionem ſanguinis iniuſtam, aut ſeminis, ſtudioſè procuratam. Et ante reconciliationem, non debent ibi officia diuina celebrari.

Secundo, ſi propter diſcordiam patronorum, Epiſcopus claudit oſtia, & tollit inde reliquias, & prohibet celebrari.

Tertio,

Tertio, ſi eccleſia per ſimoniam eſſet conſecrata.

Quarto, ſi principaliter pro queſtu.

Quinto, ſi ſine licentia diocæſani Epiſcopi.

Sexto, ſi ſine reliquiis, vel in loco deſerto.

Septimo, ſi hæreticus tradatur ſepulturæ eccleſiaſticæ ſcienter. Ab homine, quocunque fertur ſententia interdicti, qui poteſt ferre ſentētiam excōmunicationis, vnde nulla mulier id poteſt.

Quando ab homine fertur ob contumaciam, debet præcedere monitio, & forma tradita. Et defectu monitionis, aliquando eſt nullum, aliquando iniuſtum interdictum. Si propter delictum feratur, non eſt neceſſaria admonitio.

Forma verborum in Interdi-

ĉto, eſt iſta: *Nos propter talem cauſam, eccleſiam*, vel *ciuitatem, eccleſiaſtico ſupponimus interdicto.* & ſecundum rectores, non poteſt poni ſine rationabili cauſa. Ad relaxandum interdum, non eſt aliqua certa forma verborũ ſed nudo verbo poteſt tolli dicendo *Reuoco Remoueo*, vel *Abſoluo*, & ſimilia. Et ſi eſt ad tempus vel ex coditione, his expletis ex ſeipſo deſinit. Sola enim intentione authoritatem habentis, quocunque modo expreſſa, relaxatur.

Quando perſona eſt ſimpliciter interdicta, illa poſt ſatisfactionem relaxari debet, vel abſolui: quando verò populus, vel locus, ſoli qui peccauerunt, ſatiſfaciãt & abſoluantur. Si illi, in quorum fauorem poſitum eſt interdictum non ſeruãt, nec alij tenentur: &

tur:& dicuntur violare, quando maiores ex eis vel eorum maior pars violat.

Interdictum poteſt relaxari (ſi eſt ab homine) ab eo qui tulerit, vel à ſuperiore Si verò ſit à iure, & conditoriuris non reſeruauerit, Epiſcopus poteſt relaxare, & non inferior ordinario. Si eſſet terminatum ad certum tempus à iure non poſſet tolli ab ordinario, ante illud tempus.

In generali interdicto loci, nõ perſonæ ſtãdum eſt moderationi, cap. Alma, &c. Id eſt, vt quotidie in eccleſiis & monaſteriis miſſæ & alia officia celebrari poſsint, ſicut prius: voce tamen ſubmiſſa, ianuis clauſis, nõ pulſatis campanis, excommunicatis, & interdictis excluſis. Et in feſtiuitatibus: Natalis Domini, Reſurrectionis, Pente-

coſtes, corporis Chriſti, Aſſumptionis, Omniũ ſanctorum pulſatis campanis, diuina celebrantur, excluſis tantùm excommunicatis: dum tamen illi, propter quos poſitũ eſt interdictũ, non appropinquẽt altari, id eſt, non faciant offertorium, & dies incipit à veſperis vigiliæ, vſque ad feſti completorium, imò & miſſa vigiliæ poteſt includi. Eiſdem diebus aqua ſolenniter poteſt benedici, & aſpergi, panes & fructus benedici, & adminiſtrari: benedici virgines, calices, &c. & nuptię in feſto Aſſumptionis tantum.

Sacramentum baptiſmi adultorum & paruulorum, tempore interdicti conceditur, & confectio chriſmatis in die Iouis ſancti, & chriſmatio tã adultorum quàm puerorum; & pœnitentia

tam

tam ſanorum, quàm morientium, exceptis excommunicatis, & illis quorum culpa, vel dolo, lata eſt ſententia, vel dederunt auxilium, &c. Conceditur etiam viaticum exiſtentibus in periculo mortis, & poteſt portari cum lumine & campanula, nec prohibẽtur interdicti adorare hoſtiã, niſi cum diuina officia, actualiter celebrantur.

DE IRREGVLARITATE.

IRregularitas, eſt nota ſeu impedimẽtum canonicũ, de facto proueniens, qua quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrare prohibetur. Vnde latius patet, quam ſuſpenſio, quæ tantùm importat inhabilitatem ad executionem.

Tribus modis in genere contrahitur, ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu ſacramenti: nunquam tamen incurritur, niſi ſecundum illos modos, vel caſus, qui expreſſi ſunt in iure.

Sunt autem viginti tres caſus.

Primus, per homicidium.

Secundus, per ordines ſuſceptos, vel exercitatos in maiori excommunicatione.

Tertius, per plures ordines ſacros vno die receptos, vel minores cum aliquo ſacro.

Quartus, per reiterationem ſacramentorum imprimentium characterem.

Quintus, per apoſtaſiā à fide.

Sextus, per infamiam iuris, vel facti quæ tollit executionem ordinum, & exercitium cuiuſque dignitatis, & honoré quæſitum, & quærendum.

Septimus,

Septimus, per ordinationem ab Epiſcopo, manifeſtè excommunicato, ſchiſmatico, hæretico, depoſito, ſuſpenſo, interdicto, degradato: ſecus ſi toleratur adhuc ab eccleſia.

Octauus, recipiendo ordines ab eo qui renunciauit loco, & dignitati, vel ab Italico, ſi recipiens ſit vltramontanus, celebret.

Nonus, recipiendo extra tempora, vel ante ætatem (ſi à iudice prohibitus celebrat, dum prohibetur) vel ſine dimiſſoriis iuxta multorum opinionem quæ hodie videtur teneri.

Decimus, miniſtrando in ordine non habito.

Vndecimus, incurritur à ſuſpē-ſo excommunicato, vel interdicto, ingerenti ſe diuinis celebrando, vel faciendo aliquid

attributum certo ordini, etiam minori, vt Accolitatus, ſi vt talis id faciat.

Duodecimus, propter crimẽ quo ſuſpẽſus eſt à canone ſi celebrat.

Decimustertius, propter bigamiam. Bigami enim nec promoueri, nec exequi actũ ordinis ſine diſpenſatione poſſunt.

Decimusquartus, propter matrimoniun contractum ab eo qui eſt in ſacris, vel habet votum ſolenne.

Decimusquintus, per celebrationem vel cuiuſuis ordinis executionem in loco interdicto.

Decimusſextus, ꝑpter corporis vitiũ, id eſt, ſi quis eſt mutilatus aliquo membro, vel debilitatus qualis eſt cæcus, vel habens manum aridã, vel aliud membrum inefficax ſi quidem reddatur inhabilis ad frangendum, vel cõtrectan

treƈtādum hoſtiam, vel calicem vel ſi ſcādalum generat propter deformitatem.

Decimusſeptimus, propter illegitimationem.

Decimusoctauus, propter dilationem baptiſmi in adultis vſque ad ægritudinem, nec iſta irregularitas tollitur per baptiſmū.

Decimusnonus, quando religioſus egreditur clauſtrū ad audiēdas Phyſicas ſcientias, ſi infra duos menſes non reuertitur, & ſolus Papa diſpenſat.

Viceſimus, quando Epiſcopus presbyter, aut diaconus recurrit ad Imperatorem, ſub prætextu iniuſtæ excommunicationis, & à ſolo Papa diſpenſatur.

Viceſimusprimꝰ, ꝓpter hæreſim.

Viceſimusſecundus, quòd ſit aliquis curialis, id eſt, obligatus quacunque cauſa alicuius publi-

Secunda, eſt, qui dat operam rei licitæ non adhibens diligentiam quam debet, vel exiſtens in culpa commiſſionis, etiam leui, non autem leuiſsima, id eſt, omiſsionis fit irregularis.

Tertia, qui dat operam rei illicitæ, ſemper fit irregularis, ſub his plurima particularia eluſcere poſſunt. Et aduerte, quòd iudex, vel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem, ſeipſum tamen in dubio quiſque reputet.

Notádũ autẽ; ꝙ qñ irregularitas cõtrahitur propter occiſionẽ vel mutilationẽ iuſtã nõ ea quæ admitti dr̃, ꝓpter homicidiũ volũtariũ, vñ ea nõ reſeruatur ſummo Põtifici, cũ reſeruatur irregularitas, in quã propter homicidium volũtarium, quis incurrit.

Prælati, vel clerici, qui petunt

contra

contra aliquem iuſtitiam, cum proteſtatione, quòd non intendunt pœnam ſanguinis, non incurrũt irregularitatem, licet ſequatur effectus: nec qui proditionem vel proditorem reuelat, cum hac proteſtatione: ſecus ſi non proteſtatur tamen inquiſitor tradens hæreticum iudici ſeculari, licet inſtet vt cõburatur, non fit irregularis: quia ſolum eis prohibetur executio.

Vt autem melius intelligatur irregularitas, quæ incurritur ex homicidio, vel mutilatione in bello etiam iuſto, notanda ſunt & quæ ſequuntur.

Primo, Clericus repellens vim vi, cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſi occidat, non fit irregularis. Similiter ſi in bello iuſto de licẽtia Papæ exprimentis, quòd poſſit indifferenter pugnare,

gnare, quenquam occidat.

Secundo, ſi vtatur armis, vel præſtet auxilium, conſilium, vel fauorem, incutiendo timorem aduerſariis, ſi cum iis occidatur quiſquam, fit irregularis.

Tertio, qui eſt in bello iuſto cum armis defenſionis, hortans bellantes, & intercedens pro eis, dummodo non occidat, vulneret, mutilet, non fit irregularis: ſi ipſi pugnat, ſed non occidunt, nec mutilant, non ſunt irregulares: & ſi putat clericus, ſe occidiſſe potius quàm contrà, cenſendus eſt irregularis, aliter non niſi alij ſcirent certò ipſum occidiſſe.

Cùm quis abſoluitur à peccatis, prius debet abſolui ab excommunicatione, nõ tamen ab irregularitate diſpenſari, quæ ſecundum ſe peccatũ non eſt, nec

peccatum includit, vt excommunicatio: propter clericos tamen vtilis eſt hæc cognitio confeſſori.

Tribus modis tollitur irregularitas: aliqua per baptiſmum, ſi venit ex ſequela peccati propriè, non autem ſi ex bigamia, nec ex defectu natalium.

Secundo, aliqua irregularitas tollitur, per religionis ingreſſum quę ſcilicet nõ prouenit ex proprio delicto, talis enim poſſet promoueri ad ordines, ſed non ad dignitates: tamẽ facilitat diſpenſationem religio.

Tertio, modo, per diſpẽſationẽ tollitur omnis irregularitas.

Prælati mittentes ad ordines ſuſcipiẽdos ſubditos, vel Epiſcopus promouens, ipſo facto diſpenſant, ſi hoc intendunt.

Forma conſueta diſpenſandi

ſuper irregularitate, eſt talis: *Ego diſpẽſo tecum ſuper irregularitate,* vel *irregularitatibus, quã* vel *quas cõtraxiſti, propter talẽ* vel *talẽ cauſam*: vel *ſi cõtraxiſti*, quando eſt dubiũ. Hactenus de cẽſuris eccleſiaſticis, quãtũ ſatis eſſe duximus ad inſtituti opuſculi rationẽ: vbi non omnia quæ attingũtur exactè tractãda, ſed cõfeſſarium dirigẽdum ſuſcepimus vt nõ tantũ his quæ hic didicerit, ſed & aliis vbilibet lectis, bñ vtẽdo, officio cõfeſſarij melius ad animarũ auxiliũ, & Dei gloriã perfungatur.

LAVS DEO.

RVARDVS TAPPER.

LIBELLVS HIC, PIVS eſt, & vtilis Confeſſariis & Confitentibus, vt legitimè ſuo munere fungantur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
1.003.852